

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Митна справа»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Митний контроль та напрями його удосконалення в Україні»

здобувача Загоруйченко Дарини Сергіївни

Науковий керівник: доцент, доцент кафедри фінансів ім. Віктора Федосова

Тищенко Дмитро Олександрович

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Буряченко А.Є.

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ.....	6
1.1 Теоретична характеристика митного контролю.....	6
1.2 Нормативно-правове регламентування митного контролю в Україні.....	12
1.3 Історичні етапи становлення та розвитку митного контролю в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	28
2.1 Індикатори і показники, що характеризують митного контролю.....	28
2.2 Роль митного контролю у забезпеченні економічної безпеки в Україні.....	33
2.3 Проблеми та перспективи удосконалення митного контролю в умовах воєнного стану.....	43
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	48
3.1 Основні проблеми здійснення митного контролю в Україні.....	48
3.2 Вплив світового досвіду на реформування митного контролю.....	52
3.3 Напрями реформування та удосконалення митного контролю.....	56
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми

У сучасних умовах глобалізації, воєнного стану та реформування митної системи України Особливої актуальності набуває питання ефективності митного контролю. Зважаючи на інтеграцію України до європейського економічного простору, а також зростаючі обсяги міжнародної торгівлі, виникає потреба у вдосконаленні механізмів митного регулювання та контролю. Водночас залишаються невирішеними питання, пов'язані з протидією контрабанді, забезпеченням національної безпеки, підвищенням ефективності роботи митних органів та адаптацією до європейських стандартів. Ці аспекти визначають нагальну потребу у комплексному науковому аналізі чинної системи митного контролю в Україні.

Мета і завдання дослідження

Метою роботи є формування теоретичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування системи митного контролю в Україні в умовах трансформаційних змін та євроінтеграції.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- проаналізувати теоретичні основи митного контролю, його функції та форми реалізації;
- охарактеризувати правове регулювання митного контролю на національному та міжнародному рівнях;
- дослідити історичні етапи становлення митної справи в Україні;
- провести оцінку ефективності функціонування митного контролю на сучасному етапі;
- проаналізувати індикатори ефективності (доходи бюджету, кількість декларацій, електронізація)
- виявити проблеми та бар'єри в реалізації митної політики.
- запропонувати напрями удосконалення митного контролю

- вивчити міжнародний досвід та можливості його застосування
- розробити рекомендації щодо адаптації української митної системи до європейських стандартів

Об'єкт дослідження

Об'єктом дослідження є система державного митного регулювання в Україні.

Предмет дослідження

Предметом дослідження є організаційно-правові та функціональні аспекти здійснення митного контролю в Україні, його ефективність та вплив на економічну безпеку держави.

Методи дослідження

У процесі написання роботи застосовувалися загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення), а також спеціальні методи дослідження – історичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, графічний, статистичний аналіз. Використання цих методів дозволило комплексно дослідити проблематику митного контролю.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів

Теоретична значущість полягає в узагальненні концептуальних підходів до сутності, функцій і форм митного контролю, а також у розкритті особливостей його еволюції в Україні. Методична значущість визначається розробкою системи показників для оцінки ефективності митного контролю. Практичне значення результатів дослідження полягає у формуванні конкретних пропозицій щодо вдосконалення організації митного контролю в умовах сучасних викликів, що можуть бути використані в діяльності органів державної влади.

Інформаційна база дослідження

Інформаційну базу дослідження склали нормативно-правові акти України (Конституція України, Митний кодекс України, закони України, підзаконні акти) міжнародні угоди та конвенції у сфері митної справи, статистика Державної служби України, аналітичні звіти Світового банку, Світової митної організації,

наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, а також публікації в економічній періодиці.

Структура роботи.

Дана кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

1.1 Теоретична характеристика митного контролю

Визначення митного контролю за митним кодексом України є фундаментальним елементом теоретичного осмислення всієї системи митного регулювання. У пункті 15 статті 1 Митного кодексу України надається офіційне трактування цього поняття, згідно з яким митний контроль – це сукупність заходів, які здійснюються митними органами в межах їх компетенції з метою забезпечення дотримання положень МКУ, інших законів та нормативно-правових актів, що регулюють митну справу, а також міжнародних договорів України, укладених у встановленому законодавством порядку.

З цього визначення випливає кілька ключових аспектів. По-перше, митний контроль – це одноразова дія, а саме сукупність заходів, тобто певна система процедур, які виконуються комплексно та послідовно. Це свідчить про системний і багатоетапний характер митного контролю. По-друге, чітко визначено, що його реалізація є виключним правом митних органів, тобто тільки уповноважені органи державної влади мають право здійснювати контрольні дії у митній сфері.

Метою митного контролю є забезпечення правопорядку у сфері міжнародної торгівлі та переміщення товарів через митний кордон. Контроль спрямований на те, щоб усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності дотримувалися вимог митного законодавства, не зловживали своїм правом на імпорту або експорту, не порушували митні режими, не ухилялися від сплати митних платежів, а також не допускали переміщення заборонених чи обмежених товарів (наприклад, наркотичних засобів, зброї, культурних цінностей тощо).

Митний контроль, як інструмент державного регулювання, має забезпечити баланс між відкритістю торгівлі та необхідністю переміщення товарів, валютних

цінностей, транспортних засобів і навіть осіб. Він виконує не лише економічну та фіскальну функції, але й безпосередньо пов'язаний із захистом національної безпеки, охороною здоров'я населення, екологічною безпекою та дотриманням міжнародних зобов'язань України.

Слід також наголосити, що митний контроль регламентується не лише положеннями МКУ, а й нормами міжнародного права. Україна є стороною ряду міжнародних угод і конвенцій, які встановлюють принципи здійснення митних процедур. Зокрема, Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (переглянута редакція 1999 року), до якої приєдналася і Україна, вимагає від держав-учасниць поєднання ефективного контролю з мінімізацією адміністративного тиску на добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Таким чином, визначення митного контролю, що закріплене в митному кодексі України, відображає сучасний підхід до здійснення державного контролю у митній сфері, який поєднує жорстокість у запобіганні правопорушенням з прагненням до спрощення процедур, прозорості та передбачуваності у взаємодії держави з бізнесом.

Функції митного контролю та суб'єкти, що їх реалізують

Митні органи України виконують низку функцій, що мають різну спрямованість і забезпечуються за участі багатьох державних органів. Основними функціями митного контролю є фіскальна, захисна, стимулююча, протекціоністська, контрольна, інформаційна та правоохоронна. Їх реалізація потребує взаємодії між різними інституціями, які виконують відповідні повноваження (див. таблицю 1.1).

Фіскальна функція полягає у забезпеченні надходжень до державного бюджету через стягнення митних платежів, податків і зборів. Реалізується вона Державною митною службою України спільно з Державною податковою службою.

Захисна функція виконується з метою оборони економічних інтересів держави, внутрішнього ринку, а також забезпечення економічної безпеки. До

реалізації залучаються вищі органи влади – Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України.

Стимулююча функція передбачає сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, імпорту новітніх технологій та залучення інвестицій. Її забезпечують Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України шляхом формування відповідної державної політики.

Протекціоністська функція спрямована на підтримку вітчизняного виробника, обмеження ввезення товарів, які можуть мати шкідливий вплив на економіку чи безпеку громадян. До суб'єктів, які реалізують цю функцію, належать Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національний банк України, Державна служба експортного контролю, а також Міністерство охорони здоров'я України.[6]

Контрольна функція митних органів охоплює нагляд за законністю переміщення товарів через митний кордон, відповідність документів, а також дотримання митного законодавства. Ця функція реалізується митницями Державної митної служби України у взаємодії з широким колом державних органів — економічного, фінансового, екологічного та правоохоронного спрямування.

Інформаційна функція охоплює збір, обробку, аналіз та поширення статистичної і митної інформації, Виконують її Державна податкова служба, Державна митна служба України та органи державної статистики.

Правоохоронна функція передбачає виявлення і припинення правопорушень у митній сфері, боротьбу з контрабандою та ухиленням від сплати митних платежів. Цю функцію реалізують Державна податкова служба, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України та прокуратура.

Таблиця 1.1 - Функції митного контролю та суб'єкти їх реалізації

№	Функція митного контролю	Суб'єкти, що реалізують функцію
1	Фіскальна	Державна митна служба України, Державна податкова служба

Продовження таблиці 1.1

2	Захисна	Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України
3	Стимулююча	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України
4	Протекціоністська	Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Національний банк України, Державна служба експортного контролю, МОЗ
5	Контрольна	Митниці ДМСУ, Мінекономрозвитку, Мінпромполітики, Мінтрансполітики, Мінприроди, Мінфін, служба експортного контролю, МОЗ, Мінкультури, МВС, НБУ
6	Інформаційна	Державна податкова служба, Державна митна служба, органи державної статистики
7	Правоохоронна	ДПС України, МВС, СБУ, прокуратура

Джерело: розроблено автором на основі [29]

Форми митного контролю

Митний контроль є однією з ключових функцій митних органів України та здійснюється з метою забезпечення законності переміщення товарів, транспортних засобів та інших предметів через митний кордон держави. Відповідно до статті 41 Митного кодексу України, митний контроль реалізується посадовими особами митниць у різних у різних формах, кожна з яких виконує чітко визначене завдання в межах загальної митної процедури.

Документальний контроль

Однією з основних форм контролю є перевірка документів та відомостей, необхідних для встановлення законності переміщення товарів та транспортних засобів. Такий контроль називають документальний, оскільки він передбачає вивчення товаросупровідних, транспортних, митних, комерційних та інших документів. У процесі цього контролю митники визначають відповідність

представлених документів вимогам чинного законодавства, а також порівнюють заявлені відомості з фактичними обставинами. Зазвичай документальний контроль є першою стадією митного оформлення й передує фактичному огляду.

Фактичний контроль

Іншою ключовою формою є митний огляд, що включає огляд, переогляд товарів, транспортних засобів, а також особистий огляд громадян. Така перевірка здійснюється у разі, коли документальні дані викликають сумніви, або є ризики порушення митного законодавства. Вона належить до форм фактичного контролю.

У межах фактичного контролю також проводиться догляд товарів і транспортних засобів, який є адміністративним заходом, спрямованим на встановлення законності переміщення предметів через митний кордон. Догляд має на меті запобігти ввезенню заборонених або прихованих предметів, виявити товари без належного документального супроводу, а також встановити їх кількість, якість, ціну та належність до певної тарифної категорії.

У випадках, коли існують обґрунтовані підозри щодо можливості переміщення контрабандних предметів, митні органи можуть здійснювати переогляд транспортних засобів та інших об'єктів. Такий захід проводиться у присутності власника або його представника, з дотриманням норм законодавства, що забезпечують баланс між ефективністю контролю та захистом прав особи.

Усне опитування

Окремою формою контролю є усне опитування громадян та посадових осіб підприємств. Цей захід дозволяє отримати додаткову інформацію щодо мети переміщення товарів, їх призначення або підтвердити обставини, що викликають сумніви під час перевірки.

Облік товарів та транспортних засобів

Важливою формою є також облік товарів і транспортних засобів, які перетинають митний кордон. Ця форма забезпечує систематизацію даних про переміщення об'єктів через митну територію України, створює умови для

аналітичної та статистичної роботи, а також слугує підґрунтям для нарахування митних платежів.

Огляд територій і приміщень

Ще однією формою митного контролю є огляд територій і приміщень, зокрема складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, магазинів безмитної торгівлі, вільних митних зон. Цей вид контролю має превентивну мету – перевірити відповідність діяльності цих об'єктів чинному митному законодавству.

Документи, що використовуються для здійснення митного контролю в Україні

Документи які використовуються для митного контролю, поділяються на обов'язкові та додаткові, залежно від типу товарів, умов постачання, виду транспорту, митного режиму та інших від типу товарів, умов постачання, виду транспорту, митного режиму та інших факторів. Їх подання є необхідною умовою для здійснення митного контролю та подальшого митного оформлення.

Насамперед, основним документом для митного контролю є митна декларація. Вона подається митному органу в електронному або окремих випадках, у паперовому вигляді. У декларації міститься повна інформація про товари, митний режим, вартість, походження, умови постачання тощо.

До митної декларації обов'язково додається товарно-транспортний документ, який залежить від виду транспорту: це може бути коносамент – для морських перевезень, залізнична накладна – при залізничному транспортуванні.

Важливу роль відіграє зовнішньоекономічний договір (контракт), що визначає умови постачання, права та обов'язки сторін. На його підставі подається рахунок-фактура(Invoice), у якому вказано ціну, кількість і специфікацію товару. Для оцінки митної вартості товарів в окремих випадках подається декларація митної вартості, передбачена постановами Кабінету Міністрів України.

Крім цього, у разі потреби подаються:

- Документи, що підтверджують походження товару (наприклад, сертифікат форми EUR.1);

- Платіжні доручення або банківські документи, що підтверджують сплату митних платежів, податків і зборів;
- Документи, які підтверджують право власності або користування товаром і транспортним засобом;
- Ліцензії, сертифікати відповідності, висновки санітарно-економічної служби, екологічні дозволи, ветеринарні або фітосанітарні сертифікати, якщо товар підлягає такому контролю;
- Посередницькі договори або документи на право провадження брокерської діяльності, якщо оформлення здійснюється через митного брокера;
- Облікова картка суб'єкта ЗЕД, яка підтверджує реєстрацію підприємства в базі даних митниці;
- Документи про надання фінансових гарантій, якщо такі передбачені митним режимом;
- Книжка МДП (TIR) книжка АТА, CPD, які використовуються при міжнародному тимчасовому ввезенні.

У спрощених процедурах підприємства подають заяву на митне оформлення, що може супроводжуватись тимчасовою або неповною митною декларацією. Для підприємств, які розміщені поза зоною діяльності митного органу, потрібен лист про погодження митного оформлення.

1.2 Нормативно-правове регламентування митного контролю в Україні.

Митний контроль в Україні може розглядатися з двох точок зору: обмеженої та розширеної. У вузькому розумінні, це система правових норм, що визначають порядок перетину кордону товарами та транспортними засобами, їх митне оформлення, способи оскарження дій митниці, вибір митних режимів та сплату

митних платежів. Основу цієї системи складають Конституція України, Митний кодекс та інші законодавчі акти.

Регулювання переміщення товарів через митний кордон України здійснюється за допомогою великої кількості документів. До них входять укази Президента, постанови уряду та нормативні акти митної служби. Стаття 1 Митного кодексу України визначає основні рівні, на яких регулюється митна справа в Україні.

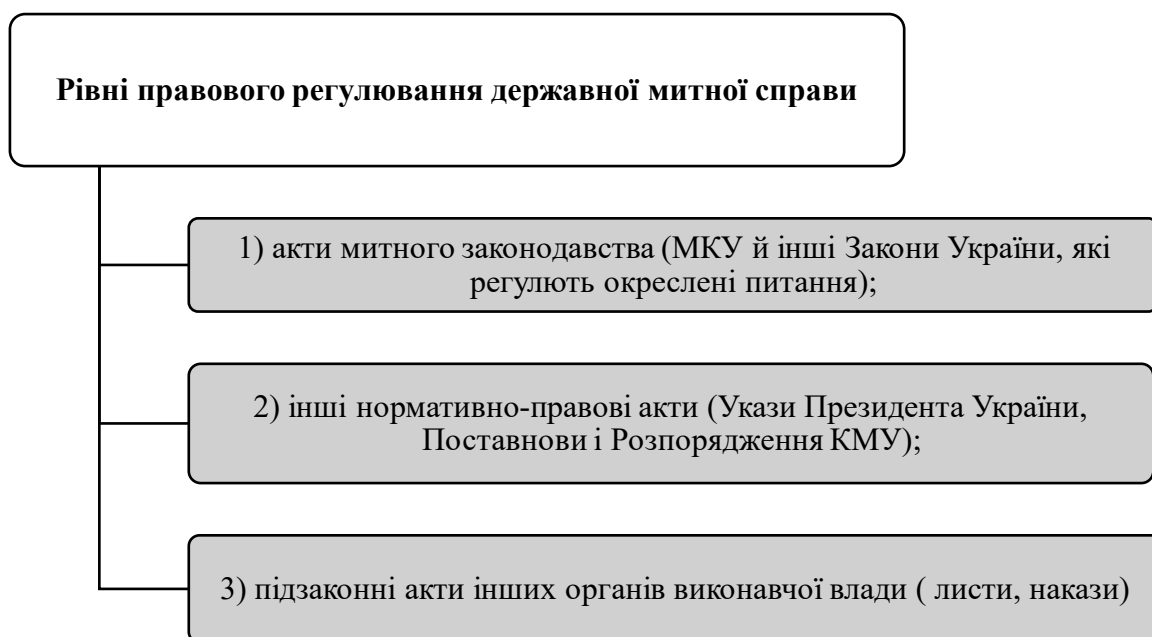

Рисунок 1.1 – Рівні правового регулювання державної митної справи

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Конституція України є першоджерелом митного права, оскільки містить основоположні норми, що визначають вектори державної політики, пріоритетність правових норм, значення міжнародних договорів у національній правовій системі, а також інструменти регулювання та охорони прав власності, екологічної безпеки, державного суверенітету, територіальної цілісності, економічної та інформаційної безпеки. Зовнішньоекономічна діяльність, відповідно до конституційних положень, має бути орієнтована на забезпечення національних інтересів шляхом мирного та взаємовигідного співробітництва з міжнародними партнерами. Правове регулювання митної справи здійснюється на кількох рівнях:

- Акти митного законодавства – Митний кодекс України та інші закони, що регулюють відповідні питання.
- Нормативно-правові акти – Укази Президента України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України.
- Підзаконні акти – документи інших органів виконавчої влади, такі як листи та накази.

Відповідно до Конституції України, ключові аспекти зовнішніх відносин, зовнішньоекономічної діяльності та митної справи регулюються виключно законами, прийнятими в Україні. Конституція встановлює фундаментальні принципи митної діяльності, а повноваження щодо їх правового регулювання належать Верховній Раді України та Президенту України.

Митний кодекс України, який визначає загальні правила митного регулювання, конкретизується в ряді законів, таких як закони, що регулюють спеціальні заходи щодо імпорту, захист національного виробника від демпінгового та субсидованого імпорту, режим іноземного інвестування та гуманітарну допомогу.

Окрім законів, значна частина митного права міститься в підзаконних актах, які є результатом адміністративної нормотворчості. Ці акти деталізують, уточнюють та розширюють положення законів, забезпечуючи їх ефективне застосування на практиці. Важливими прикладами таких документів є міжнародні конвенції, зокрема Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів.

В Україні нормативні акти, що регулюють митні відносини, можна розділити на чотири основні категорії:

- Загальні акти: Фундаментальні документи, такі як Декларація про державний суверенітет України та Конституція України, що закладають основи митної системи та визначають принципи захисту національної безпеки.
- Законодавство митно-тарифної політики: Митний кодекс України та Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність", які визначають організацію та реалізацію митної політики.

- Акти, що регулюють конкретні аспекти: Митний та Податковий кодекси України, а також Закон України "Про Митний тариф України", які встановлюють правила митного оподаткування та регулюють діяльність суб'єктів ЗЕД.
- Акти оперативного регулювання: Найбільша група документів, що охоплює широкий спектр митних відносин, включаючи постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, акти Державної митної служби України та інші нормативні акти.

Така класифікація дозволяє краще розуміти сферу дії та вплив кожного типу нормативного акту на митну політику держави.

В Україні, як і в усьому світі, митне регулювання відбувається на двох рівнях: внутрішньому та міжнародному.

- Національне регулювання опирається на законодавство України, включаючи закони та підзаконні акти, які встановлюють правила митної діяльності, порядок оформлення вантажів та сплати митних платежів.
- Міжнародне регулювання здійснюється на основі рішень та документів, прийнятих міжнародними організаціями, такими як СОТ, ВМО, Світовий банк та МВФ. Ці організації встановлюють загальні принципи та стандарти митної діяльності.

Основними міжнародними угодами, що визначають правила митного регулювання, є:

- ГАТТ та ГАТС, що входять до Угоди про заснування СОТ.
- Митна конвенція про карнет А.Т.А. (1957) для тимчасового ввезення товарів.
- Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (1973).
- Конвенція МДП (1975), що регулює міжнародні вантажні перевезення.
- Міжнародна конвенція про узгодження умов контролю вантажів на кордонах (1982).
- Конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів (1989).

- Конвенція про тимчасове ввезення (1990).

Завдяки такому двосторонньому підходу, українські митні правила узгоджуються з міжнародними нормами, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та економічній співпраці.

Правові стандарти, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність, складають комплекс нормативно-правових актів, які включають як національні, так і міжнародні норми. Вони взаємодіють між собою, доповнюючи один одного у регулюванні зовнішньоекономічних зв'язків держави. Основною метою такого правового взаємозв'язку є реалізація протекціоністської політики, спрямованої на захист національних економічних інтересів.

Крім того, чинне законодавство України визнає контракти, укладені між учасниками зовнішньоекономічної діяльності, як один із регуляторів цієї сфери. Таке регулювання ґрунтується на:

- Національних правових нормах, які мають обов'язковий характер.
- Міжнародних правових нормах, що мають диспозитивний характер, тобто дозволяють сторонам відмовитися від їх дотримання.

Диспозитивні норми відіграють важливу роль у міжнародних економічних відносинах, оскільки сприяють узгодженню термінології, прав та обов'язків сторін, спрощують процес переговорів і зменшують необхідність детального вивчення законодавства країни партнера.

Орієнтація на європейські стандарти митного регулювання поступово змінює підхід до митних процедур в Україні, сприяючи їхній ефективності та швидкості. Водночас митне регулювання має на меті не лише створення сприятливих умов для учасників зовнішньоекономічної діяльності, а й забезпечення державних інтересів, зокрема митної безпеки України.

Згідно зі статтею 6 Митного кодексу України, митні інтереси країни є частиною національних інтересів, реалізація яких здійснюється через державну митну справу. Митна безпека, у свою чергу, визначається як стан захищеності митних інтересів держави.

Таким чином, митне регулювання охоплює не лише заходи, спрямовані на отримання економічних переваг та захист внутрішнього ринку від імпортової конкуренції, а й комплекс процедур митного контролю, що гарантують національну безпеку. Всі методи та принципи митного регулювання чітко визначені законодавством України та є обов'язковими для виконання відповідно до встановлених правових норм.

1.3 Історичні етапи становлення та розвитку митного контролю в Україні.

Історію митного контролю в Україні можна поділити на шість основних періодів, кожен з яких відображає етапи становлення та розвитку торговельно-економічних відносин і державної організації на українських землях.

I. V ст. до н. е. - VIII ст. н. е. Стародавній етап – цей етап охоплює часи існування перших маршрутів на території сучасної України, ще до утворення державності. У цей період формувалися перші уявлення про торгівлю та процеси контролю за переміщенням товарів.

II. приблизно XI–XIV ст. Середньовічний період (епоха Київської Русі та ординського впливу) – відзначається поступовим упорядкуванням митних зборів, виникненням установ і правових норм в умовах зародження ранньофеодальної державності.

III. XVI - перша половина XVIII ст. Козацько-гетьманська доба – у цей час митна діяльність відбувалася як у межах козацької самоуправи, так і за участі іноземних держав, які підпорядковували частиною українських земель.

IV. Кінець XVIII – початок XX ст. Імперський період – унаслідок приєднання українських територій до Російської імперії, митний контроль перейшов під централізоване управління.

V. 1917-1991 рр. Час радянської влади – митна система функціонувала в умовах планової економіки, де зовнішня торгівля була

суворо регламентована, а митні органи виконували переважно контрольні функції.

VI. Від 1991 року і до сьогодні Сучасний етап – цей етап почався з моменту незалежності України. Цей період відзначається формуванням національної митної служби, впровадженням сучасних стандартів і процедур, а також активної інтеграцією у світову економічну систему.

Найдавніші згадки про міжнародну торгівлю та елементи митних відносин можна знайти ще в джерелах періоду 6-ї династії Стародавнього Єгипту, що сягають початку III тисячоліття до нашої ери. У ті часи пересування торгових караванів було пов'язано з численними ризиками, а забезпеченням їх збройним супроводом вимагало значних витрат і не завжди гарантувало безпеку. Згодом замість затратної охорони почали застосовувати спеціальні платежі, які фактично стали прототипом майбутніх митних зборів.

У розвитку митного контролю значну роль відіграли скіфські народи, які з'явилися в причорноморських степах на початку VII століття до нашої ери та протягом тривалого часу планували на теренах Євразійського степу. Незважаючи на їхню войовничу вдачу, скіфи активно підтримували торгівельні стосунки з грецькими поселеннями. Ці племена, яких вважають прашурами слов'ян, досягли високого рівня у вирощування зернових культур, поступово перетворивши аграрну діяльність на джерело товарного обміну. Саме вони вперше запропонували міжнародному ринку продукцію, яка згодом набула сталого попиту: зерно, бджолиний віск, мед та хутряні вироби. В обмін на це отримували вина, коштовні прикраси та предмети розкоші.

У VI столітті до нашої ери праслов'янські племена зробили важливий крок у напрямку зміцнення своїх економічних та політичних позицій, що збіглося з новою хвилею занесення Північного Причорномор'я та території Криму грецькими колоністами.

Греки активно закупували в місцевого населення зерно, худобу, вироби з хутра, натомість завозили до цих регіонів товари з Середземномор'я – спеції, оливки, вина, олію, керамічний посуд, прикраси та інші предмети побуту. Хоча ці

поселення не репрезентували інтереси місцевих племен і часто використовували їх у власних цілях, саме через грецькі колонії слов'яни отримали можливість виходу на південні торгові шляхи.

Після занепаду античних колоній торговельна активність праслов'ян не зменшилася – навпаки, вони підтримували постійні обміни з народами Малої Азії, Візантії та східних регіонів. Утім, виникнення Хазарського каганату в середині VII століття суттєво ускладнило цю взаємодію. Хозарські правителі не лише обкладали місцеве населення даниною, але й стягували збори з чужоземних купців, які прямували через їхні землі, тим самим ускладнюючи торгівлю слов'ян із південними країнами.

Перші згадки про сплату мита на землях, що нині належать Україні, датуються IX століттям. У цей період були укладені дві важливі торгові угоди з Візантійською імперією які в історії відомі як «договори з греками».

Перший з них – договір, який, за різними джерелами, датується 907 або 911 роком, був укладений київським князем Олегом. У документі закріплювалися привілеї для купців, зокрема:

- встановлення мита у розмірі 12 гривень за кожне торгове судно;
- зобов'язання візантійської сторони утримувати київських торговців упродовж шести місяців;
- дозвіл на ведення торгівлі без сплати додаткових зборів.

Наступна угода була підписана у 944 році вже наступником Олега – князем Ігорем. Цей договір містив певні обмеження для київських купців:

- було скасовано право на безмитну торгівлю;
- введено обмеження на ввезення таких товарів, як парча та шовкові вироби.

Обидва документи стали важливою віхою у формуванні системи митного регулювання на території Київської Русі та визначити основні підходи до зовнішньоекономічних відносин з Візантією.

Із другої половини XI століття на Русі починається період занепаду центральної влади, що супроводжується зростанням міжусобних конфліктів між

князями. Керуючись рішенням, ухваленим на Любецькому з'їзді 1097 року, князі почали самостійну митну політику у межах своїх земель.

У кожному князівстві виникали власні правила щодо збору мит, таким чином єдина митна система фактично розпалася, і кожен князь створював власні механізми контролю за торгівлею на своїй території, що слугували джерелом прибутку для місцевої влади.

Починаючи з XV століття, українські землі вступали в нову історичну епоху, позначену становленням Запорізького козацтва. У період XVI–XVIII століть запорожці відігравали ключову роль у торгових зв'язках, контролюючи основні маршрути обміну товарами між Польщею, Литвою, Україною.

Одним із перших стратегічних торговельних партнерів козацької держави стала Османська імперія. Відповідно до угоди, у 1649 році між турецьким султаном і Військом Запорозьким від імені українського народу, було встановлено чіткі домовленості. Османська сторона дозволяла українським купцям вільно пересуватися Чорним і Білим морями, безперешкодно заходити до портів, залишатися в них на будь-який термін, вести торгівлю з жителями прибережних і внутрішніх міст, а також зводити склади для зберігання товарів – усе це без сплати митних зборів.

У свою чергу, українська сторона зобов'язувалась стримувати військову активність запорізьких і донських козаків у напрямку Османської території. Завдяки цим умовам на Запорозькій Січі сформувалася власна система митного контролю.

Архівна джерела XVI–XVII століть свідчать про те, що торгові судна, наближаючись до Січі, зупинялися за верству від берега та проходили карантин тривалістю до 20 днів. Лише після цього їм дозволялося без сплати мита заходити до гавані.

Після укладання Переяславської угоди 1654 року Україна певний час зберігала особливий статус, відрізняючись від інших територій. У той період діяла система козацько-старшинського самоврядування, існували окрема армія, судова

влада, власна податкова й митна організація, а також функціонували внутрішні митні рубежі.

Проте ситуація змінилась в 1659 році, коли було затверджено нові умови – так звані «Переяславські статті» - за правління гетьмана Юрія Хмельницького. Відповідно до них, Україна втратила можливість самостійно здійснювати зовнішньополітичну діяльність. Структура митної служби Гетьманщини часів Богдана Хмельницького (див. ДОДАТОК А).

На початку XVIII століття, а саме 5 квітня 1710 року в місті Бендери було укладено Конституцію Пилипа Орлика, де в статті 16 піднімалося питання про необхідність державного контролю над митною сферою.

До завершення XVII століття на українських територіях, що перебували під владою Російської імперії, почала формуватися мережа митних установ із визначним кадровим складом. Однак у першій половині XVIII століття, у період частих змін влади з 1725 до 1762 року, митна політика Росії була непослідовною та суперечливою.

У 1724 році Катерина I ініціювала введення «покровительського митного тарифу», за яким імпортовані товари іноземців обкладалися митом, тоді як російським купцям надавалися значні торговельні переваги – вони могли безперешкодно експортувати свої товари.

Уже в 1726 і 1728 роках були підписані угоди з Англією та Пруссією, що передбачали взаємні митні пільги. Це ослабило дію старого тарифу, а в 1731 його остаточно скасували новим митним актом.

У 1753 провели реформу, яка скасувала внутрішні митниці. Через зростання контрабанди вже наступного року створили прикордонну варту та кінні загони митних об'їждчиків. Митний тариф 1767 року вводив збори на товари, які в країні майже не вироблялися або які конкурували з місцевою продукцією. Нові митниці з'явилися в Одесі, Севастополі, Ростові-на-Дону та інших містах. Зміцнювався митний контроль, а також почали поширюватися ідеї вільної торгівлі та мореплавства, що створювало умови для подальшого розвитку митної системи.

До початку XIX століття митний кордон на українських землях збігався з державним. У першій половині століття митна політика орієнтувалась на обмеження імпорту та підтримку вітчизняної промисловості. Це сприяло збагаченню буржуазії та накопиченню капіталу.

Однак після Кримської війни (1853-1856) митні доходи знизились, а зовнішня торгівля ослабла. За митним статусом 1857 року на території України було утворено 7 митних округів і 23 митниці, зокрема:

- Радзивилівський округ охоплював митниці: Радзивилівську, Гусятинську, Раковецьку, Дружпольську та Волочиську.
- Скулянський округ включав Новоселицьку, Скулянську та Липканську митниці.
- Ізмаїльський округ складався з Кубейської, Карпинської, Татар-Бунарської та Акерманської митниць.
- Одеський округ об'єднував Одеську, Херсонську, Миколаївську та Очаківську митниці.
- Феодосійський округ включав Феодосійську та Євпаторійську митниці.
- Керч-Єнікальський округ мав Керченську та Бердянську митниці.
- Таганрозький округ охоплював Маріупольську, Таганрозьку та Ростовську митниці.
- Окремий статус мав митний відділ у Севастополі — Севастопольська митниця.

У другій половині XIX століття було активізовано митний контроль, особливо в частині боротьби з контрабандою. В межах митного округу, загальна структура якого зображена на рисунку 1.2, діяли митні установи різних рівнів: першого, другого та третього класів. Окрім них, згідно зі статутом 1857 року, почали функціонувати митні застави та пункти перетину кордону.

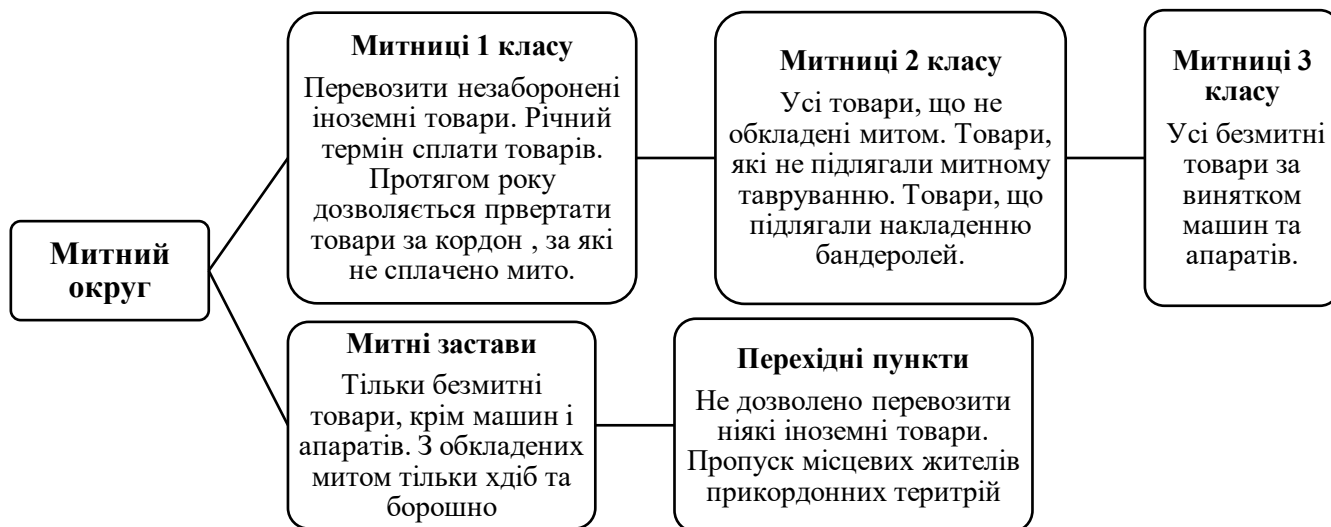

Рисунок 1.2 – Загальна схема митного округу

Джерело: розроблено автором на основі [23]

У 1864 році в системі Міністерства фінансів утворили спеціальний департамент, що відповідав за керівництво митними службами і організацією збору мита. У 1876 році для десяти міст було введено правило стягнення митних платежів у золотій валюті. В період з 1877 по 1887 рік уряд дотримувався політики обмеження імпорту зарубіжних товарів.[2]

Митна політика поступово посилювалась: тариф 1891 року значно збільшив податки на ввезення закордонних товарів, зокрема хімічної продукції, машин, чавуну, бавовни, рейок і цукру. Незважаючи на ці заходи, митний контроль на кордоні залишався недостатньо ефективним і не забезпечував належного рівня захисту.

Після революційних подій 1917 року митна справа в Україні почала розвиватися в умовах політичної нестабільності, війни, економічного занепаду та гострої нестачі товарів. У цей період митні установи функціонували в надзвичайно складних обставинах.

У січні 1919 року уряд України ухвалив важливий документ – декрет Ради Народних Комісарів РСФРР «Про розмежування прав центральної та місцевої радянської влади по збиранню мит і про регулювання діяльності місцевих

установ». Цей акт визначав розподіл повноважень між державними та місцевими структурами в питаннях митного регулювання.

На той час уже існувала власна структура митних органів Української держави, стан якої на 1919 рік представлено на рисунку 1.3. Проте після встановлення радянської влади в Україні в грудні 1919 році всі наявні митниці були включені до загальної системи радянських митних органів, втративши автономність і перейшовши під централізоване управління.

У період з 1920 по 1922 рік митна справа в Україні мала свої особливості й формувалася у мовах складної політичної ситуації. У 1920 році митне регулювання почали впорядковувати згідно з проектом, над яким працювала урядова комісія під керівництвом С. Петлюри. Саме тоді почали з'являтися перші спроби формалізації митної політики.

Уже в червні 1920 року в Харкові було організовано відділ, який займався митним контролем. Цей крок став важливим для структурування митної системи. Наступного року, у 1921-му, з'явився проект Конституції, підготовлений Станіславом Дністрянським, у якому митну справу було вперше визнано частиною державного суверенітету.

До жовтня 1921 року на території УРСР вже діяли 44 прикордонні митні установи. Вони поділялися на три основні види: митниці, митні нагляди та митні пости.

Окрім прикордонних митних установ, в Україні у той час функціонували також дві внутрішні митниці – у Києві та Харкові. Це свідчило про розширення митної системи не лише на межах, але й всередині країни.

Подальший розвиток митної справи відбувався у межах загальносоюзної політики. 9 березня 1922 року був затверджений перший радянський митний тариф, який також застосовувався в Україні. А вже 12 листопада того ж року було створено Українське відділення Головного митного управління, дало можливість частково адаптувати митну політику до умов республіки. Втім, це відділення проіснувало лише 2 лютого 1934 року – тоді його ліквідували, і управління митною системою стало ще більше централізованим.

Важливими подіями, які вплинули й на українську митну практику, були ухвалення Митного статусу СРСР 14 грудня 1924 року, а також введення в дію Митного кодексу СРСР 19 грудня 1928 року. Ці документи визначали правову основу функціонування митної системи в усіх республіках, зокрема в Україні.

Після завершення Другої світової війни митні органи в Україні зосередили свою діяльність на відбудові народного господарства, зміцненні кадрового потенціалу та підвищенні кваліфікації працівників. У ті роки активно проводилися щорічні всесоюзні курси для митників, а також впроваджувалися постанови й інструкції, які регулювали порядок переміщення товарів, транспортних засобів, осіб та поштових відправлень через кордон.

У роки війни митні установи відігравали важливу роль у забезпеченні армії та тилу – через них проходили стратегічно важливі вантажі. Згодом, у 1962 році, в Берліні було підписано угоду про митне співробітництво між країнами, а вже 5 травня 1964 року був ухвалений новий митний кодекс СРСР. На цьому тлі зростали міжнародні зв'язки України в економічній, туристичній, науковій, культурній та спортивній сферах, що призвело до значного збільшення обсягу митних операцій.

Однак, разом із розвитком, виявлялись і проблеми – нестача персоналу, слабка матеріально-технічна база митниць, відсутність належних умов пунктах пропуску.

Кардинальні зміни настали після проголошення незалежності. 25 червня 1991 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про митну систему в Україні», який визначив створення власної митної системи як ознаку державного суверенітету. 12 грудня того ж року було введено в дію Митний кодекс України, а також створено Державний митний комітет як головний орган у цій сфері.

Подальше реформування відбулося 29 листопада 1996 року, коли Указом Президента України на базі комітету було створено Державну митну службу України та її структури: регіональні митниці, звичайні та спеціалізовані. Цей крок став логічним завершенням першого етапу становлення митної системи незалежної України й ознаменував її перехід на якісно новий рівень розвитку.

У наступні роки митна система України поступово вдосконалювалася, відповідаючи новим економічним і політичним викликам. З початку 2000-х років почався процес гармонізації митного законодавства з європейськими стандартами, що стало необхідним кроком у межах курсу України на євроінтеграцію.

Одним із важливих етапів стало ухвалення нового Митного кодексу України, який набув чинності 1 червня 2012 року. Цей документ значно спростив митні процедури, зменшив кількість необхідних документів і ввів електронне декларування. Україна приєдналася до низки міжнародних конвенцій та домовленостей, зокрема Кіотської конвенції про спрощення митних процедур.

Після Революції Гідності 2014 року митна реформа набрала нового значення. В умовах війни та боротьби з корупцією держава взяла курс на прозорість і цифровізацію митного контролю. Були запроваджені електронні системи обміну даними, автоматизовані системи управління ризиками, а також спільний митний контроль із сусідніми країнами на деяких пунктах пропуску.

У 2019-2020 роках у рамках реформи було створено Державну митну службу України (ДМС) як окремий орган, відокремлений від Державної фіскальної служби. Головна мета — зменшити корупційний тиск, підвищити ефективність митного контролю й покращити адміністрування надходжень до бюджету.

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році митні органи зіткнулися з надзвичайними викликами. Пріоритетом стала максимальна

Швидкість і спрощення ввезення гуманітарної допомоги, озброєння та стратегічно важливих вантажів.

Станом на 2025 рік митна система України перебуває на етапі глибоких трансформацій. У центрі уваги – повна інтеграція з європейською митною структурою. Значні зусилля спрямовані на оновлення технічної бази митниць, удосконалення процедур контролю, а також на поліпшення умов на пунктах пропуску відповідно до європейських стандартів.

Окреме значення має прозорість у роботі митного контролю та оновлення кадрового складу. В умовах війни особливо важливо забезпечити надійний контроль за переміщенням товарів, протидіяти контрабанді та водночас

підтримувати економічну стабільність. Митниця нині виконує не лише контролюючу, а й сервісну функцію, полегшуючи зовнішньоекономічну діяльність і сприяючи торгівельним зв'язкам України з міжнародними партнерами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1 Індикатори і показники, що характеризують ефективність митного контролю

Ефективність митного контролю є важливим індикатором розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни та її економічної безпеки. Для комплексного аналізу функціонування митного контролю в Україні необхідно визначити систему показників, які дозволяють об'єктивно оцінити його результативність та динаміку протягом останніх років. Система показників ефективності митного контролю включає як кількісні, так і якісні характеристики роботи митних органів.

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації показників ефективності митного контролю. Зокрема, варто виділити основні групи індикаторів, які дозволяють всебічно оцінити діяльність митних органів України та ефективність митних процедур, а саме: фінансові, економічні, часові, логістичні та безпекові показники.

Основою для аналізу фактичного стану митного контролю є офіційні дані Державної митної служби України, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, а також аналітичні матеріали міжнародних організацій, зокрема Світової митної організації та Світового банку [11]. Для всебічної оцінки митного контролю також використовуються дані спеціалізованих міжнародних рейтингів, таких як Індекс ефективності логістики (Logistics Performance Index, LPI) та Індекс сприяння торгівлі (Enabling Trade Index).

Одним із основних фінансових показників ефективності митного контролю є обсяг надходжень митних платежів до Державного бюджету України. Динаміка надходжень митних платежів за 2019-2023 роки [8] відображена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Динаміка надходжень митних платежів до Державного бюджету України за 2019-2023 рр.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Темп росту 2023/2019, %
Митні платежі, млрд грн	295,4	274,1	434,5	384,7	412,3	139,6
У % до загальних доходів бюджету	37,2	30,5	35,8	27,4	29,5	-7,7 п. п.
Мито, млрд грн	30,1	29,9	35,8	28,3	30,2	100,3
ПДВ з імпортованих товарів, млрд грн	240,8	220,2	364,5	328,7	348,9	144,9
Акцизний податок з імпортованих товарів, млрд грн	24,5	24,0	34,2	27,7	33,2	135,5

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Як бачимо з таблиці 2.1, загальна сума надходжень від митних платежів протягом 2019-2023 років зросла на 39,6%. Однак частка митних платежів у загальних доходах бюджету зменшилася з 37,2% до 29,5%, що свідчить про зменшення фінансової ролі митниці у формуванні державного бюджету. При цьому варто зазначити, що у 2022 році спостерігалось значне скорочення надходжень від митних платежів порівняно з 2021 роком, що пов'язано з повномасштабною військовою агресією та значним скороченням обсягів зовнішньої торгівлі. У 2023 році відбулося певне відновлення цих показників, однак вони ще не досягли докризового рівня 2021 року.

Важливим кількісним показником ефективності митного контролю є коефіцієнт виконання плану митних надходжень, який розраховується як відношення фактичних надходжень [9] до запланованих значень (на основі даних Державної митної служби України) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Динаміка виконання плану митних надходжень за 2019-2023 рр.

Рік	План, млрд грн	Факт, млрд грн	Коефіцієнт виконання плану, %
2019	315,2	295,4	93,7
2020	295,8	274,1	92,7
2021	426,0	434,5	102,0
2022	420,5	384,7	91,5
2023	405,0	412,3	101,8

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Аналіз даних таблиці 2.2 показує, що лише у 2021 та 2023 роках планові показники митних надходжень були виконані та перевиконані. Найнижчий рівень виконання плану спостерігався у 2022 році, що пояснюється складною економічною ситуацією та зниженням обсягів зовнішньоекономічної діяльності внаслідок військової агресії. Загалом показники виконання плану свідчать про недостатньо ефективне планування митних надходжень та необхідність удосконалення методики прогнозування.

Для оцінки ефективності митного контролю з точки зору протидії митним правопорушенням важливо проаналізувати динаміку виявлених порушень митного законодавства та їх структуру (рис. 2.1).

За період 2019-2023 рр. спостерігається тенденція до зростання кількості виявлених порушень митного законодавства [3] з 32,1 тис. випадків у 2019 році до 47,5 тис. випадків у 2021 році та з подальшим зниженням до 38,2 тис. випадків у 2023 році. Такі коливання свідчать про нестабільність ситуації та необхідність посилення контрольних заходів. При цьому загальна вартість конфіскованих товарів за цей період зросла з 748,2 млн грн до 1256,8 млн грн, що свідчить про підвищення ефективності виявлення більш значних порушень.

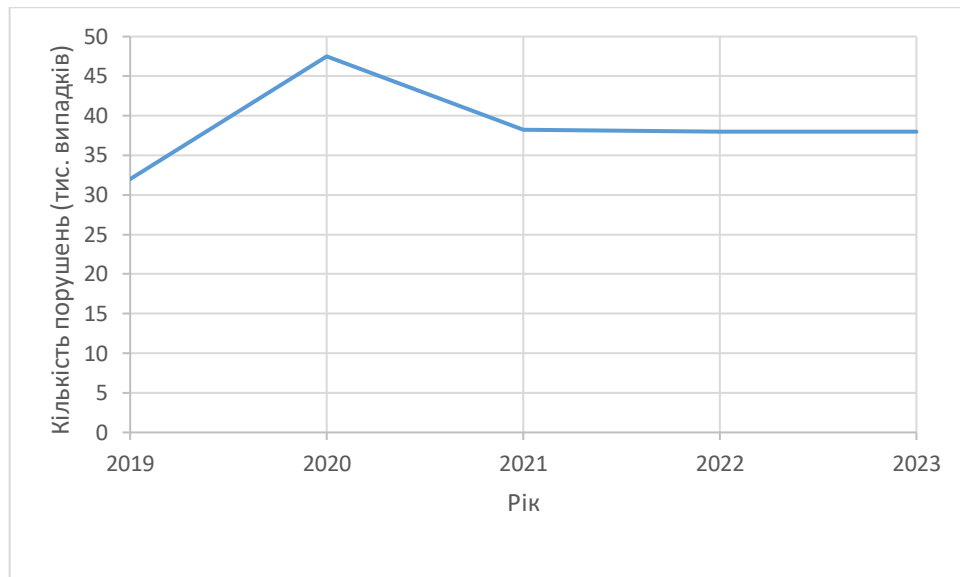

Рисунок 2.1 - Динаміка виявлених порушень митного законодавства за 2019-2023 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Важливим індикатором ефективності митної системи є загальна тривалість митного оформлення товарів та транспортних засобів. З метою оцінки даного показника проаналізуємо середній час, необхідний для проходження митних процедур [14] за різними видами транспорту (на основі даних Державної митної служби України) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Середній час митного оформлення різних видів товарів за 2019-2023 рр. (годин)

Вид товарів/транспорту	2019	2020	2021	2022	2023
Автомобільний транспорт (імпорт)	3,8	3,5	2,8	4,2	3,1
Автомобільний транспорт (експорт)	2,5	2,2	1,8	3,1	2,4
Залізничний транспорт (імпорт)	4,6	4,2	3,9	5,8	5,2
Залізничний транспорт (експорт)	3,2	3,0	2,8	4,5	3,8
Морський транспорт (імпорт)	6,5	6,2	5,8	7,3	6,8
Морський транспорт (експорт)	5,3	5,0	4,5	6,1	5,5

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Дані таблиці 2.3 свідчать про поступове скорочення часу митного оформлення у 2019-2021 роках для всіх видів транспорту, що вказує на підвищення ефективності митних процедур. Однак у 2022 році спостерігається значне збільшення часу оформлення, що пов'язано з ускладненням логістичних маршрутів

та посиленням контролю в умовах військового стану. У 2023 році ситуація покращилася, однак показники все ще не досягли рівня 2021 року.

Для комплексної оцінки ефективності митної системи України доцільно також проаналізувати її позиції у міжнародних рейтингах. Зокрема, важливим є Індекс ефективності логістики (LPI), який розраховується Світовим банком. Однією із шести складових цього рейтингу є ефективність митного оформлення (табл. 2.4) [11].

Таблиця 2.4 - Динаміка позиції України в Індексі ефективності логістики (LPI) за складовою "Ефективність митного оформлення"

Рік	Позиція України	Кількість країн у рейтингу	Бал (від 1 до 5)
2014	98	160	2,69
2016	116	160	2,30
2018	89	160	2,49
2020	84	160	2,56
2022	80	160	2,62

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Як видно з таблиці 2.4, позиція України за складовою "Ефективність митного оформлення" поступово покращується з 2016 року, однак все ще залишається недостатньо високою. У 2022 році Україна посіла 80 місце серед 160 країн, покращивши свою позицію на 4 пункти порівняно з 2020 роком. Це свідчить про поступове підвищення ефективності митної системи України, хоча темпи цього покращення є повільними.

Важливим показником ефективності митного контролю є кількість оформлених митних декларацій. За даними Державної митної служби України, у 2023 році було оформлено 3,2 млн митних декларацій, що на 8,2% більше, ніж у 2022 році (2,95 млн), однак на 15,8% менше, ніж у 2021 році (3,8 млн) [1]. Зменшення кількості оформлених декларацій порівняно з докризовим періодом свідчить про скорочення обсягів зовнішньоекономічної діяльності в умовах військової агресії.

Значущим індикатором ефективності митного контролю є показник частки електронних декларацій у загальній кількості оформлених митних декларацій. Частка електронного декларування зростає з 92,5% у 2019 році до 98,7% у 2023 році, що свідчить про позитивну динаміку цифровізації митних процедур.

Сукупність наведених показників дозволяє комплексно оцінити стан та динаміку ефективності митного контролю в Україні за останні п'ять років. На основі аналізу можна стверджувати, що незважаючи на складні зовнішні умови, особливо у 2022-2023 роках, спостерігається поступове підвищення ефективності митного контролю, хоча і з певними коливаннями.

2.2 Роль митного контролю у забезпеченні економічної безпеки в Україні

Економічна безпека держави є системним поняттям, що охоплює різні сфери економічних відносин, серед яких митна безпека посідає особливе місце. Митний контроль виступає важливим інструментом забезпечення економічної безпеки України, оскільки створює захисний бар'єр для національної економіки від зовнішніх загроз. У контексті активної інтеграції України до світового економічного простору та в умовах військової агресії з боку Російської Федерації питання економічної безпеки набуває особливого значення.

Аналіз впливу митного контролю на формування економічної безпеки України

Діагностика сучасного стану митного контролю як фактора забезпечення економічної безпеки передбачає визначення його впливу на ключові економічні індикатори. Особливу увагу варто приділити аналізу надходжень митних платежів до державного бюджету, що становлять значну частку доходної частини держави. Динаміка надходжень від митних платежів за 2018-2023 роки представлена в таблиці 2.5 (на основі даних Державної казначейської служби України [8] та Державної митної служби України) [9].

Таблиця 2.5 - Динаміка надходжень митних платежів до Державного бюджету України за 2018-2023 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Митні платежі, млрд грн	342,8	373,2	362,4	451,8	441,1	525,6
Частка в доходах державного бюджету, %	39,7	39,9	34,7	36,8	29,7	33,1
Темп приросту, %	-	8,9	-2,9	24,7	-2,4	19,2

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Аналіз даних таблиці 2.5 свідчить про позитивну динаміку надходжень митних платежів у абсолютному вираженні протягом досліджуваного періоду, за винятком 2020 та 2022 років. У 2020 році спостерігалось зниження надходжень на 2,9% порівняно з попереднім роком, що було спричинено пандемією COVID-19 та відповідним обмеженням зовнішньоторговельних операцій. Падіння у 2022 році на 2,4% пов'язано з початком повномасштабної війни, руйнуванням логістичних ланцюгів та загальним скороченням обсягів зовнішньої торгівлі. Проте вже у 2023 році спостерігається відновлення та зростання надходжень на 19,2%, що свідчить про адаптацію митної системи до роботи в умовах воєнного стану.

Важливим є також аналіз частки митних платежів у структурі доходів державного бюджету. Як бачимо, протягом 2018-2023 років спостерігається тенденція до зниження цього показника з 39,7% у 2018 році до 33,1% у 2023 році, що вказує на поступове зменшення фінансової ролі митних органів. Однак навіть за таких умов митні платежі залишаються важливим джерелом наповнення бюджету, забезпечуючи третину всіх бюджетних надходжень.

Ефективність митного контролю також проявляється у протидії контрабанді та митним правопорушенням. Проаналізуємо статистику виявлених порушень митного законодавства за останні п'ять років [3].

За даними Державної митної служби України, протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція до зростання кількості виявлених митних правопорушень з 38,8 тис. випадків у 2018 році до 51,2 тис. у 2021 році. У 2022 році внаслідок військових дій та тимчасової окупації окремих територій кількість зафіксованих порушень знизилась до 32,7 тис. випадків, проте у 2023 році цей

показник зріс до 41,5 тис. випадків. Зростання кількості виявлених правопорушень може свідчити як про покращення ефективності митного контролю, так і про зростання загальної кількості спроб порушення митного законодавства.

Для комплексної оцінки ролі митного контролю у забезпеченні економічної безпеки важливо також проаналізувати показники зовнішньоторговельної діяльності України. У таблиці 2.6 представлено динаміку основних показників зовнішньої торгівлі України за 2018-2023 роки на основі даних Державної служби статистики України [10].

Таблиця 2.6 - Динаміка основних показників зовнішньої торгівлі України за 2018-2023 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Експорт товарів, млрд дол. США	47,3	50,1	49,2	68,1	44,1	48,7
Імпорт товарів, млрд дол. США	57,2	60,8	54,1	72,8	63,1	68,2
Сальдо торговельного балансу, млрд дол. США	-9,9	-10,7	-4,9	-4,7	-19,0	-19,5
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,83	0,82	0,91	0,94	0,70	0,71

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Аналізуючи дані таблиці 2.6, можна відзначити нестабільну динаміку показників зовнішньої торгівлі України. Після зростання обсягів експорту та імпорту у 2018-2019 роках, у 2020 році відбулося їх скорочення через пандемію COVID-19. У 2021 році спостерігалось значне відновлення обсягів зовнішньої торгівлі, проте військова агресія Росії у 2022 році призвела до різкого падіння експорту на 35,2% порівняно з попереднім роком. Імпорт скоротився менш суттєво – на 13,3%, що зумовило збільшення від'ємного сальдо торговельного балансу до 19,0 млрд дол. США у 2022 році та 19,5 млрд дол. США у 2023 році.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом знизився з 0,94 у 2021 році до 0,70 у 2022 році і дещо зріс до 0,71 у 2023 році, що свідчить про зменшення експортного потенціалу країни та підвищення імпортозалежності. Це створює додаткові ризики для економічної безпеки України, оскільки від'ємне сальдо торговельного балансу призводить до відтоку валютних ресурсів та збільшення зовнішньої заборгованості.

Оцінка ефективності митного контролю у протидії зовнішньоекономічним загрозам

Одним із ключових показників ефективності митного контролю у сфері забезпечення економічної безпеки є його здатність протидіяти митним правопорушенням, контрабанді та "сірому" імпорту. В таблиці 2.5 представлено вартість затриманих митницями товарів та вартість товарів, за якими прийнято рішення про конфіскацію (на основі даних Державної митної служби України [3]).

Таблиця 2.7 - Показники протидії митним правопорушенням в Україні за 2018-2023 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Вартість затриманих товарів, млн грн	612,4	741,2	862,8	1021,5	843,7	1256,9
Вартість конфіскованих товарів, млн грн	203,7	245,6	287,3	348,6	294,1	435,7
Кількість складених протоколів про порушення митних правил, тис.	38,8	45,2	47,3	51,2	32,7	41,5
Накладені штрафи, млн грн	753,5	871,2	927,5	1156,8	892,3	1321,5

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Як видно з наведених даних, вартість затриманих товарів мала тенденцію до зростання протягом 2018-2021 років, досягнувши 1021,5 млн грн у 2021 році. Через військові дії у 2022 році цей показник знизився до 843,7 млн грн, проте у 2023 році відбулося його значне зростання до 1256,9 млн грн, що може свідчити про активізацію роботи митних органів у сфері протидії правопорушенням. Подібна динаміка спостерігається і щодо вартості конфіскованих товарів та накладених штрафів.

Для оцінки ефективності митного контролю у протидії митним правопорушенням важливо також проаналізувати структуру виявлених порушень за видами.

Аналіз структури митних правопорушень у 2023 році свідчить, що найбільша їх частка припадає на недекларування або недостовірне декларування товарів (38,2%), заниження митної вартості (26,5%), порушення митних режимів (15,7%), переміщення товарів поза митним контролем (12,3%) та інші порушення (7,3%). Такий розподіл вказує на необхідність посилення контролю саме за правильністю декларування товарів та визначення їх митної вартості.

Важливим аспектом економічної безпеки є захист національних виробників від недобросовісної конкуренції з боку імпортерів. У цьому контексті слід проаналізувати динаміку застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів (на основі даних Міністерства економіки України [12]) (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Динаміка застосування заходів торговельного захисту в Україні за 2018-2023 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість чинних антидемпінгових заходів	19	22	24	27	28	31
Кількість чинних компенсаційних заходів	1	1	2	2	3	3
Кількість чинних спеціальних заходів	3	5	5	6	6	7
Загальна кількість заходів торговельного захисту	23	28	31	35	37	41

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Дані таблиці 2.8 свідчать про стійку тенденцію до збільшення кількості заходів торговельного захисту, що застосовуються Україною для захисту національних виробників. Загальна кількість таких заходів зросла з 23 у 2018 році до 41 у 2023 році, або на 78,3%. Найбільш поширеними є антидемпінгові заходи, частка яких у загальній структурі заходів торговельного захисту становить близько 75%. Зростання кількості заходів торговельного захисту може свідчити про активізацію роботи митних органів у сфері захисту національних економічних інтересів.

Аналіз впливу митного контролю на податкову складову економічної безпеки

Митний контроль відіграє важливу роль у забезпеченні податкової складової економічної безпеки України. В першу чергу це стосується повноти нарахування та стягнення податків та зборів при здійсненні зовнішньоекономічних операцій. У таблиці 2.7 представлено структуру митних платежів за основними видами податків та зборів (на основі даних Державної казначейської служби України [3])

Таблиця 2.9 - Структура митних платежів за 2018-2023 рр.

Вид платежу	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Мито, млрд грн	28,1	30,2	29,7	35,2	32,5	38,4
Частка в загальному обсязі митних платежів, %	8,2	8,1	8,2	7,8	7,4	7,3
ПДВ з імпортованих товарів, млрд грн	289,8	317,4	307,3	388,8	384,1	458,7
Частка в загальному обсязі митних платежів, %	84,5	85,0	84,8	86,1	87,1	87,3
Акцизний податок з імпортованих товарів, млрд грн	24,9	25,6	25,4	27,8	24,5	28,5
Частка в загальному обсязі митних платежів, %	7,3	6,9	7,0	6,1	5,5	5,4

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Аналіз структури митних платежів свідчить про домінування ПДВ з імпортованих товарів, частка якого у загальному обсязі митних платежів зросла з 84,5% у 2018 році до 87,3% у 2023 році. Водночас спостерігається тенденція до зниження частки мита (з 8,2% до 7,3%) та акцизного податку з імпортованих товарів (з 7,3% до 5,4%). Така структура митних платежів вказує на поступову лібералізацію зовнішньоторговельного режиму України, що проявляється у зниженні рівня тарифного захисту внутрішнього ринку.

Важливим показником ефективності митного контролю у забезпеченні податкової складової економічної безпеки є рівень виконання планових показників надходжень митних платежів до державного бюджету.

Протягом аналізованого періоду спостерігається нестабільна динаміка рівня виконання плану надходжень митних платежів. У 2018 році план було виконано на 102,3%, у 2019 році – на 98,7%, у 2020 році – на 94,2%, у 2021 році – на 103,5%, у 2022 році – на 87,6%, у 2023 році – на 96,8%. Невиконання планових показників у 2019, 2020, 2022 та 2023 роках свідчить про наявність проблем у сфері митного контролю та адміністрування митних платежів. Особливо суттєвим було недовиконання плану у 2022 році, що було зумовлено початком повномасштабної війни та відповідними негативними наслідками для зовнішньоекономічної діяльності.

Для оцінки ефективності митного контролю у забезпеченні податкової складової економічної безпеки важливо також проаналізувати динаміку

додаткових надходжень від коригування митної вартості товарів, класифікації товарів та перевірки країни походження (табл. 2.8).

Таблиця 2.10 - Динаміка додаткових надходжень від митного контролю за 2018-2023 рр., млн грн (на основі даних Державної митної служби України [2])

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Донарахування від коригування митної вартості	4823,5	5187,3	4978,2	6421,5	5784,2	7865,4
Донарахування від контролю класифікації товарів	1245,8	1387,6	1312,4	1578,6	1432,1	1876,2
Донарахування від перевірки країни походження	387,2	421,5	389,7	487,3	426,5	532,8
Загальний обсяг додаткових надходжень	6456,5	6996,4	6680,3	8487,4	7642,8	10274,4

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Дані таблиці 2.8 свідчать про зростання обсягів додаткових надходжень від митного контролю з 6456,5 млн грн у 2018 році до 10274,4 млн грн у 2023 році, або на 59,1%. Найбільша частка додаткових надходжень (близько 75%) припадає на коригування митної вартості товарів, що вказує на поширеність практики заниження митної вартості імпортерами з метою мінімізації податкових зобов'язань. Зростання обсягів додаткових надходжень може свідчити як про підвищення ефективності митного контролю, так і про збільшення кількості спроб ухилення від сплати митних платежів.

Визначення ролі митного контролю у забезпеченні окремих складових економічної безпеки

Економічна безпека держави є комплексним поняттям, що включає різні складові. Розглянемо вплив митного контролю на окремі складові економічної безпеки України.

1. Зовнішньоторговельна безпека. Митний контроль відіграє ключову роль у забезпеченні зовнішньоторговельної безпеки, оскільки забезпечує дотримання митного законодавства при здійсненні експортно-імпортних операцій, захищає національних виробників від недобросовісної конкуренції, протидіє контрабанді та "сірому" імпорту. Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі України свідчить про наявність певних загроз зовнішньоторговельній безпеці, зокрема, збільшення від'ємного сальдо торговельного балансу та зниження коефіцієнта покриття

імпорту експортом. Це вказує на необхідність посилення митного контролю у сфері регулювання зовнішньоторговельних операцій.

2. Фінансова безпека. Митний контроль забезпечує повноту нарахування та стягнення митних платежів, що є важливим джерелом наповнення державного бюджету. Аналіз динаміки надходжень митних платежів свідчить про їх суттєвий вплив на фінансову безпеку держави, оскільки вони становлять близько третини доходів державного бюджету. Проте нестабільна динаміка виконання планових показників надходжень митних платежів вказує на наявність резервів підвищення ефективності митного контролю у сфері забезпечення фінансової безпеки.

3. Інвестиційно-інноваційна безпека. Митний контроль впливає на інвестиційно-інноваційну безпеку через створення сприятливих умов для імпорту високотехнологічного обладнання та інноваційних технологій. Аналіз товарної структури імпорту України свідчить про низьку частку високотехнологічної продукції, що вказує на необхідність удосконалення митного контролю у сфері стимулювання інноваційного розвитку економіки.

4. Енергетична безпека. Митний контроль впливає на енергетичну безпеку через регулювання імпорту енергоносіїв. Аналіз динаміки імпорту енергоносіїв свідчить про високу залежність України від імпорту нафти та природного газу, що створює загрози для енергетичної безпеки. Тому важливим завданням митного контролю є забезпечення прозорості та ефективності регулювання імпорту енергоносіїв.

5. Продовольча безпека. Митний контроль впливає на продовольчу безпеку через регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства. Аналіз зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією свідчить про позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу, що вказує на відносно високий рівень самозабезпеченості України основними видами продовольства.

Для кількісної оцінки впливу митного контролю на економічну безпеку України було проведено кореляційно-регресійний аналіз залежності індексу

економічної безпеки (за методикою Міністерства економіки України) від основних показників митного контролю за 2018-2023 роки (табл. 2.9).

Таблиця 2.11 - Результати кореляційно-регресійного аналізу залежності індексу економічної безпеки від показників митного контролю

Фактор	Коефіцієнт кореляції	t-критерій	p-значення
Частка митних платежів у доходах державного бюджету	0,82	4,15	0,003
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,71	3,42	0,006
Кількість виявлених митних правопорушень	0,63	2,95	0,012
Обсяг додаткових надходжень від митного контролю	0,58	2,67	0,021

Джерело: розроблено автором на основі [15]

Результати кореляційно-регресійного аналізу свідчать про наявність сильного прямого зв'язку між індексом економічної безпеки та часткою митних платежів у доходах державного бюджету ($r = 0,82$) і коефіцієнтом покриття імпорту експортом ($r = 0,71$). Також спостерігається середній прямий зв'язок між індексом економічної безпеки та кількістю виявлених митних правопорушень ($r = 0,63$) і обсягом додаткових надходжень від митного контролю ($r = 0,58$). Це підтверджує вагому роль митного контролю у забезпеченні економічної безпеки України.

Виявлення основних загроз економічній безпеці у сфері митного контролю

На основі проведеного аналізу можна виділити основні загрози економічній безпеці України у сфері митного контролю:

1. Контрабанда та "сірий" імпорт. За оцінками експертів, щорічні втрати бюджету від контрабанди та "сірого" імпорту становлять 3-4% ВВП або близько 150-200 млрд грн [3]. Найбільш проблемними товарними групами є товари широкого вжитку, одяг, взуття, побутова техніка, мобільні телефони, тютюнові вироби та алкогольні напої.

2. Корупція в митних органах. За даними соціологічних досліджень, більше 60% підприємців, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, стикалися з корупцією на митниці [4]. Корупція призводить до зниження ефективності митного

контролю, ухилення від сплати митних платежів та створення нерівних умов для учасників зовнішньоекономічної діяльності.

3. Зниження митної вартості товарів. Як свідчать дані Державної митної служби України, близько 30% імпорتنих операцій здійснюються із заниженням митної вартості товарів [15]. Це призводить до значних втрат бюджету та створює нерівні умови конкуренції для добросовісних імпортерів.

4. Недосконалість системи управління ризиками. Існуюча система управління ризиками не забезпечує ефективного виявлення та запобігання митним правопорушенням, що призводить до неефективного розподілу ресурсів митних органів. За даними Рахункової палати України, лише близько 40% випадків, відібраних системою управління ризиками для поглибленого митного контролю, призводять до виявлення порушень [1].

5. Недостатня міжвідомча та міжнародна співпраця. Неналежний рівень взаємодії між митними, податковими, правоохоронними органами України та митними органами інших країн ускладнює боротьбу з транскордонними порушеннями та знижує ефективність митного контролю. Особливо це проявляється при контролі за переміщенням підакцизних товарів, що часто стають об'єктами контрабанди [19].

6. Технологічна відсталість митної інфраструктури. Незважаючи на впровадження електронного декларування, багато митних постів та пунктів пропуску через державний кордон не оснащені сучасними технічними засобами митного контролю, такими як скануючі системи, детектори різних видів контрабанди, засоби ідентифікації товарів тощо. Це суттєво знижує ефективність митного контролю та створює передумови для зловживань [1].

7. Нестабільність митного законодавства. Часті зміни митного законодавства, неузгодженість окремих нормативно-правових актів та відсутність чітких механізмів реалізації митних процедур створюють передумови для різного тлумачення норм митного права та знижують передбачуваність митної політики для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [5].

2.3 Проблеми та перспективи удосконалення митного контролю в умовах воєнного стану

Повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти України створила безпрецедентні виклики для системи митного контролю. Воєнний стан, запроваджений на всій території України, значно змінив умови роботи митних органів та вплинув на всі аспекти їх діяльності.

Вплив військової агресії на організацію митного контролю

Військова агресія суттєво вплинула на організацію митного контролю в Україні, спричинивши низку проблем та викликів:

1. Руїнування митної інфраструктури. За даними Державної митної служби України, з початку повномасштабного вторгнення було пошкоджено або повністю зруйновано 18 митних постів та 24 пункти пропуску через державний кордон, що становить близько 15% всієї митної інфраструктури країни []. Це призвело до перерозподілу товаропотоків та збільшення навантаження на функціонуючі пункти пропуску, особливо на західному кордоні України.

2. Зміни логістичних маршрутів. Через блокування українських портів Чорного та Азовського морів, зовнішньоторговельні операції були переорієнтовані на сухопутні маршрути через західний кордон України. Це спричинило значні затори на кордонах, збільшення часу на митне оформлення та логістичні витрати для бізнесу. Так, середній час очікування вантажних автомобілів для перетину кордону зріс з 3-5 годин до 15-20 годин.

3. Кадрові проблеми. Мобілізація частини співробітників митниці до лав Збройних Сил України, а також вимушене переміщення митників із районів активних бойових дій призвели до нестачі кваліфікованих кадрів. За оцінками експертів, дефіцит персоналу на окремих митних постах складає від 15% до 30%.

4. Збільшення безпекових ризиків. Воєнний стан суттєво підвищив ризики переміщення через митний кордон зброї, боєприпасів, вибухівки та інших

небезпечних товарів, що вимагає додаткових контрольних заходів та координації з правоохоронними органами.

Адаптація митного контролю до умов воєнного стану

Для забезпечення неперервного функціонування митної системи в умовах воєнного стану було запроваджено низку адаптаційних заходів:

1. Спрощення митних процедур для критичного імпорту. Урядом було запроваджено спрощений порядок митного оформлення товарів критичного імпорту, що включає продовольчі товари, ліки, паливно-мастильні матеріали, гуманітарну допомогу тощо. Це дозволило скоротити час на митне оформлення таких товарів у середньому на 70% [15].

2. Впровадження нових цифрових рішень. Для зменшення фізичних контактів та прискорення митних процедур було розширено функціонал мобільного додатку "Дія" для подання попередньої інформації про товари та транспортні засоби, запроваджено електронну чергу на кордоні, вдосконалено систему електронного декларування.

3. Реорганізація роботи митних постів. Закриття певних пунктів пропуску через їх руйнування або окупацію потребувало реорганізації роботи митних постів та перерозподілу кадрових ресурсів. Було створено мобільні групи митників, які можуть оперативно переміщуватися між пунктами пропуску залежно від навантаження.

4. Посилення безпекових заходів. У співпраці з прикордонною службою та Службою безпеки України було впроваджено додаткові заходи контролю для запобігання переміщенню товарів військового та подвійного призначення, що можуть бути використані ворогом.

Основні проблеми митного контролю в умовах воєнного стану

Аналіз функціонування митного контролю в умовах воєнного стану дозволив виявити такі основні проблеми:

1. Черги на кордоні. Через переорієнтацію логістичних маршрутів на західні пункти пропуску спостерігаються значні черги на кордоні, що збільшує час доставки товарів та підвищує логістичні витрати. За даними Державної митної

служби, середній час очікування на оформлення на західному кордоні зріс у 3-4 рази порівняно з довоєнним періодом [14].

2. Збільшення випадків контрабанди та порушень митних правил. Військові дії та економічна криза створили додаткові стимули для незаконного переміщення товарів через митний кордон. У 2023 році порівняно з 2021 роком кількість виявлених випадків контрабанди зросла на 23%, а загальна вартість конфіскованих товарів збільшилась на 25% [3].

3. Труднощі з визначенням митної вартості. Коливання валютних курсів, інфляція та порушення традиційних ланцюгів постачання ускладнюють визначення митної вартості товарів, що створює підґрунтя для корупційних ризиків та зловживань

4. Проблеми з верифікацією документів. Через руйнування інфраструктури, окупацію територій та переміщення підприємств виникають труднощі з перевіркою документів, підтвердженням походження товарів та ідентифікацією суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Перспективні напрями удосконалення митного контролю

З урахуванням виявлених проблем та викликів можна визначити такі перспективні напрями удосконалення митного контролю в Україні:

1. Подальша цифровізація митних процедур. Впровадження технології блокчейн для забезпечення прозорості та незмінності митних документів, розширення функціоналу електронного кабінету декларанта, інтеграція з міжнародними інформаційними системами.

2. Вдосконалення системи управління ризиками. Впровадження сучасних методів аналізу даних, включаючи штучний інтелект та машинне навчання, для більш точного виявлення потенційних порушень та оптимізації митного контролю.

3. Посилення міжнародної співпраці. Інтеграція до європейських митних інформаційних систем, включаючи систему транзиту NCTS, удосконалення механізмів обміну даними з митними адміністраціями інших країн, залучення міжнародної технічної допомоги для відновлення зруйнованої митної інфраструктури.

4. Оновлення технічних засобів митного контролю. Оснащення митних постів сучасними сканерами, детекторами та іншими технічними засобами для підвищення ефективності виявлення контрабанди та заборонених товарів.

5. Реформування організаційної структури митних органів. Оптимізація штатної структури, впровадження нових підходів до мотивації персоналу, підвищення рівня професійної підготовки митників, зокрема у сфері безпеки та протидії новим видам контрабанди.

6. Адаптація митного законодавства до стандартів ЄС. Гармонізація митного законодавства України з Митним кодексом ЄС, впровадження інституту уповноваженого економічного оператора, спрощення процедур для добросовісних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити ефективність митного контролю в Україні, зменшити негативний вплив військових дій на зовнішньоекономічну діяльність та забезпечити належний рівень економічної безпеки держави.

Проведений аналіз функціонування митного контролю в Україні на сучасному етапі дозволяє зробити наступні висновки:

1. Система показників ефективності митного контролю включає фінансові, економічні, часові, логістичні та безпекові індикатори, що дозволяють всебічно оцінити результативність митної діяльності. Аналіз динаміки цих показників за період 2019-2023 років свідчить про нестабільні тенденції: поступове покращення у 2019-2021 роках, різке погіршення у 2022 році внаслідок військової агресії та часткове відновлення у 2023 році.

2. Митний контроль відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки України, впливаючи на її зовнішньоторговельну, фінансову, інвестиційно-інноваційну, енергетичну та продовольчу складові. Найбільш тісний зв'язок спостерігається між ефективністю митного контролю та фінансовою безпекою, оскільки митні платежі формують близько третини доходів державного бюджету.

3. До основних загроз економічній безпеці у сфері митного контролю належать контрабанда та "сірий" імпорт, корупція в митних органах, зниження

митної вартості товарів, недосконалість системи управління ризиками, недостатній рівень міжвідомчої та міжнародної співпраці, технологічна відсталість митної інфраструктури та нестабільність митного законодавства.

4. Військова агресія Російської Федерації створила безпрецедентні виклики для системи митного контролю України, включаючи руйнування митної інфраструктури, зміни логістичних маршрутів, кадрові проблеми та підвищення безпекових ризиків. Це вимагало запровадження адаптаційних заходів, таких як спрощення митних процедур для критичного імпорту, впровадження нових цифрових рішень, реорганізація роботи митних постів та посилення безпекових заходів.

5. Перспективними напрямками удосконалення митного контролю в Україні є подальша цифровізація митних процедур, вдосконалення системи управління ризиками, посилення міжнародної співпраці, оновлення технічних засобів митного контролю, реформування організаційної структури митних органів та адаптація митного законодавства до стандартів ЄС.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити ефективність митного контролю та його роль у забезпеченні економічної безпеки України, що особливо важливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.

3.1 Основні проблеми здійснення митного контролю в Україні.

Ефективність митного контролю в Україні серйозно обмежена через низку проблем. Корупція, відсутність прозорості, складні митні процедури, занедбана інфраструктура, поширення контрабанди та недотримання міжнародних стандартів призводять до ускладнення міжнародної торгівлі, підриву довіри бізнесу до митниці та уповільнення інтеграції України у світову економічну систему.

Корупційні явища, такі як хабарництво, контрабанда та обхід митних процедур, давно є проблемою української митної адміністрації. Це негативно позначається на ефективності митного контролю та знижує рівень довіри громадян до системи. Додатково, відсутність прозорості та підзвітності у прийнятті рішень, а також нечіткі правила та непослідовне їх застосування ще більше поглиблюють кризу довіри.

Митні процедури в Україні часто характеризуються складністю та громіздкістю, що призводить до затримок у транскордонній торгівлі та знижує її ефективність. Надмірна бюрократія, тривалий процес оформлення та непослідовне застосування нормативних актів створюють додаткові перешкоди для бізнесу, ускладнюючи торговельні операції та збільшуючи витрати.

Вивчення основних принципів митного контролю призводить до наступних результатів:

- Проблема забезпечення незалежності організацій митного контролю, зокрема в контексті соціальних та економічних прав жінок у світі. Організаційна та фінансова незалежність митних установ є важливою, оскільки складність форм митного контролю, викликані поліцією, силовими структурами та іншими організаціями, можуть негативно впливати на їхню діяльність.

- Проблема визначення організаційних та контрольних повноважень. Сьогодні ми спостерігаємо відсутність ефективних механізмів, які б сприяли узгодженню ролей та обов'язків державних установ. Це ускладнює функції контролю на митному кордоні.

- Завдання забезпечення повної точності фактів та результатів митного контролю ускладнюються через низький рівень власного капіталу, технічні та інші обмеження.

– Проблема об'єктивності митного контролю, що вказує на недостатній рівень діджиталізації, призводить до суб'єктивних рішень, які приймаються працівниками митного органу на основі результатів митних процедур.

– Проблема забезпечення зворотного зв'язку між усіма учасниками митних правовідносин свідчить про низький рівень поінформованості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, громадян та митних посередників щодо змін у законодавстві, що стосується митного контролю.

– Проблема комплексності та повноти охоплення всіх об'єктів і суб'єктів, які підлягають митному контролю, потребує збалансування через ефективне застосування вибіркового митного контролю на основі управління митними ризиками.

– Проблема досягнення енергійного ефекту від реалізації митного контролю вимагає оптимізації планування, прогнозування та управління діяльністю різних структурних підрозділів Державної митної служби України на всіх рівнях: центральний апарат (департаменти) – митниці – митні пости. [4]

Українська митна система стикається з численними проблемами, що негативно впливають на її ефективність та економіку країни. Застаріла інфраструктура, недостатнє фінансування та невідповідність міжнародним стандартам ускладнюють митний контроль та сприяють контрабанді, підриваючи легальний бізнес та зменшуючи державні доходи. Корупція, непрозорість та складні процедури ще більше ускладнюють ситуацію, гальмуючи торгівлю та інтеграцію України у світову економіку.

Уряд України активно працює над вирішенням цих проблем, впроваджуючи реформи, спрямовані на модернізацію інфраструктури, боротьбу з корупцією, спрощення процедур та підвищення прозорості. Впровадження електронних систем є важливим кроком, але потрібні подальші зусилля для повної трансформації митної системи. Ключовим фактором успіху є викорінення корупції, що дозволить відновити довіру до митниці та забезпечити справедливі та ефективні митні процеси, сприяючи розвитку торгівлі та економічному зростанню.

Впровадження європейського досвіду може суттєво покращити організацію митного контролю в Україні. Ось основні напрями вдосконалення:

- Посилення антикорупційних заходів – впровадження ефективних механізмів боротьби з корупцією, підвищення прозорості, встановлення чітких стандартів етичної поведінки та внутрішнього контролю, що сприятиме доброчесності митної адміністрації.
- Оптимізація управління ризиками – застосування передових методів оцінки ризиків, що використовуються в країнах ЄС, для виявлення вантажів з високим рівнем ризику та підвищення ефективності митного контролю.
- Гармонізація митних процедур – узгодження митних процесів із європейськими стандартами для зменшення бюрократичних бар'єрів, спрощення документального оформлення та впровадження уніфікованих методів оцінки митної вартості.
- Модернізація інфраструктури та технологій – оновлення митної інфраструктури, включаючи порти, аеропорти та прикордонні пункти, а також впровадження електронних систем для автоматизації митних процедур.
- Поглиблення співпраці та обміну інформацією – активізація взаємодії між українською митною адміністрацією та митними органами ЄС через обмін даними, спільні тренінги та партнерські програми.
- Запровадження програми уповноваженого економічного оператора (АЕО) – створення системи, що надаватиме підприємствам із

низьким рівнем ризику переваги у митному оформленні, зменшення перевірок та підвищення безпеки ланцюга постачання.

- Підвищення рівня професійної підготовки митних служб – вдосконалення навчальних програм для митних офіцерів, зосередження уваги на технічних навичках, оцінці ризиків та антикорупційних заходах.
- Розвиток державно-приватного партнерства – активне залучення бізнесу до формування митної політики, сприяння діалогу між державним і приватним секторами для створення ефективних та зручних митних процедур.

Впровадження цих заходів сприятиме підвищенню ефективності митного контролю, спрощенню торговельних процесів та інтеграції України у міжнародні економічні системи.

Запровадження програми уповноваженого економічного оператора (АЕО) за європейським зразком може сприяти дотриманню вимог та оптимізації митних процедур для підприємств із низьким рівнем ризику. Це дозволить підвищити безпеку ланцюга постачання та стимулювати добровільне виконання митних норм, що сприятиме розвитку торгівлі.

Покращення програм навчання та підвищення кваліфікації митних служб на основі європейських моделей допоможе удосконалити їхні навички у сферах технічної експертизи, оцінки ризиків, митних процедур та антикорупційних заходів. Це сприятиме більш професійному та ефективному функціонуванню митної системи України.

Розвиток державно-приватного партнерства відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного митного контролю. Залучення представників бізнесу до процесу формування митної політики, активний діалог та спільна розробка рішень допоможуть зробити митні процедури більш практичними, ефективними та відповідними потребам торгівлі.

Інтеграція європейського досвіду в митне регулювання України сприятиме вирішенню основних проблем та створенню прозорості, ефективної та міжнародно

сумісної митної системи. Для цього необхідний комплексний підхід, що враховує специфіку України та водночас використовує передові практики країн ЄС.[8]

3.2 Вплив світового досвіду на реформування митного контролю

Митний контроль є важливим інструментом у регулюванні міжнародної торгівлі. Встановлюючи мита та інші платежі, держава впливає на конкурентоспроможність вітчизняних виробників, обмежує або стимулює імпорт. Ефективність митного контролю безпосередньо впливає на якість та асортимент товарів на внутрішньому ринку, а отже, і на здоров'я та добробут населення. Це робить дослідження митного контролю особливо актуальним.

Питання митного контролю активно вивчаються як українськими, так і іноземними науковцями. Ефективність митного регулювання була предметом досліджень таких авторів, як С.В. Галько, В.М. Горбачук, П.В. Пашко, О.Г. Руденко та С.С. Терещенко. Проте, їхні праці не враховують міжнародний досвід у цій сфері.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз митного контролю, включаючи особливості роботи митних органів в Україні та за кордоном, а також теоретичні та практичні аспекти цієї сфери.

Митний контроль тісно пов'язане із зовнішньоекономічними відносинами, оскільки визначає принципи міжнародної торгівлі, створює ефективну, справедливую та прозору систему оподаткування для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Це одна з найважливіших сфер державного регулювання, що впливає на формування міжнародних економічних зв'язків та розвиток світової торгівлі.

Відповідно до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", митний контроль включає в себе визначення митних платежів та інших податків, які стягуються при перетині товарами державного кордону України, а також регламентує порядок здійснення митного контролю та функціонування митних

органів. Митна справа, як ключовий елемент митного регулювання, ґрунтується на засадах, встановлених Митним кодексом України.

- суверенного контролю України над її митною територією;
- виняткових повноважень митних органів щодо здійснення митної політики держави;
- дотримання законності та презумпції невинуватості;
- єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон;
- сприяння легальній торговельній діяльності;
- рівності прав та законних інтересів усіх суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності;
- забезпечення дотримання прав осіб;
- заохочення доброчесності;
- прозорості та відкритості митної діяльності;
- відповідальності усіх учасників митних відносин.

Як важлива функція держави, митне контролювання набуває ключових характеристик, заснованих на цих принципах.

Основними суб'єктами митного контролювання є митні органи, а його реалізація покладена на Державну митну службу України. Вони виконують такі основні завдання:

- контроль за дотриманням митного законодавства;
- захист економічних інтересів країни;
- виконання міжнародних зобов'язань України у сфері митної справи;
- застосування тарифного та нетарифного регулювання при переміщенні товарів;
- здійснення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів;
- контроль за переміщенням валютних цінностей через кордон;

- захист прав споживачів та державних інтересів у зовнішньоекономічній діяльності;
- створення сприятливих умов для товарообігу та пасажирських перевезень;
- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил.

Хоча митні органи взаємодіють із державними органами, місцевим самоврядуванням, підприємствами, організаціями та громадянами, втручання в їхню діяльність з боку зазначених суб'єктів є неприпустимим.

Митний контроль у більшості країн світу відповідає рекомендаціям міжнародних організацій. Так, у США діє модель стимулювання іноземних інвестицій шляхом відмови від експортного мита. В Індонезії імпортери можуть отримати звільнення від сплати мита, якщо експортер має затверджений план експорту із зазначеними імпортними матеріалами. Це звільнення оформлюється у вигляді ліцензії і слугує механізмом підтримки експорту.

Цікавий приклад митного контролю демонструє Японія. У країні діє Закон «Про валютний обмін та зовнішню торгівлю», який спрямований на захист національних виробників у стратегічно важливих галузях, зокрема в аграрному секторі. Формування Японії як активного учасника міжнародної торгівлі відбувалося через початкову закритість зовнішньоекономічної системи. Основними факторами, що сприяли переходу до відкритої торгівлі, стали широка диференціація ставок митного тарифу та застосування тарифної ескалації — поступове підвищення рівня митного обкладання залежно від ступеня оброблення товару. Така практика спрямована на підтримку внутрішнього виробництва готової продукції та стимулювання імпорту сировини. Подібний підхід використовується й у США.

При цьому Японія не застосовує антидемпінгові митні ставки, а натомість впроваджує жорсткі технічні стандарти, включаючи вимоги щодо сертифікації, якості, технічної безпеки та інспекцій, що запобігають ввезенню низькоякісних товарів.

Важливим аспектом митного контролю в Україні, порівняно з провідними країнами світу, є значна деталізація товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності. Велика кількість найменувань товарів створює можливості для шахрайства, зокрема шляхом сплати митних зборів за нижчими ставками.

На відміну від французької системи митного адміністрування, в Японії на рівні державної митної інституції було створено спеціальний структурний підрозділ — Департамент пост аудиту, розслідування та розвідки. Митне законодавство Японії чітко визначає функції цього органу:

- проведення досліджень та формування запитів щодо цінностей, вантажів і страхування імпортованих товарів для застосування відповідних ставок імпортованого тарифу;
- розслідування порушень митного законодавства, інших законів і правил, а також збір і аналіз інформації про такі порушення;
- взаємодія з митними адміністраціями інших країн через обмін інформацією про порушення митного законодавства.

Щодо організації митного контролю у Франції, то вона має ступеневу систему. Формальний етап передбачає повну перевірку правильності оформлення та наявності всіх необхідних документів шляхом їх читання та зіставлення. Фундаментальний етап включає вибірку перевірку відповідності виду, номенклатури, вартості та походження товарів.

Крім того, серед основних недоліків української митної системи є її фіскальна спрямованість — митні збори розглядаються насамперед як джерело наповнення бюджету. На противагу цьому в розвинених країнах пріоритетною є регулююча функція митного контролю. Така орієнтація державної політики на фіскальні аспекти обмежує реалізацію інших важливих функцій митного контролю, перешкоджаючи міжнародній співпраці та ефективній боротьбі з митними правопорушеннями. Як наслідок, накопичення цих негативних факторів сприяє ухиленню від сплати податків, знижує конкурентоспроможність українських товарів на світовому ринку та зменшує їхню привабливість для іноземних споживачів.[11]

Оцінюючи міжнародний досвід у сфері митного контролю, можна зробити висновок, що його ефективність в Україні зводиться переважно до фіскальної функції, тоді як виконання інших завдань залишається недопрацьованим або неефективним. Запозичення успішних практик зарубіжних країн можливе лише після комплексного реформування підходів до визначення пріоритетів у сфері митного контролю.

3.3 Напрями реформування та удосконалення митного контролю.

Митний контроль – це комплекс заходів, що здійснюються митними органами для забезпечення дотримання митного законодавства України (згідно з Митним кодексом). Він є обов'язковим для всіх товарів і транспортних засобів, які перетинають кордон України.

Згідно з визначенням, метою митного контролю є перевірка того, як виконуються митні операції та чи дотримуються фізичні та юридичні особи встановлених правил і процедур, особливо щодо переміщення товарів через кордон.

Контроль товарів і транспортних засобів, що перетинають митний кордон, здійснюється за допомогою послідовних заходів, заснованих на аналізі ризиків. Цей аналіз застосовується на всіх етапах: від збору інформації про заплановані зовнішньоторговельні операції до митного оформлення та після випуску товарів у вільний обіг.

Ця система забезпечує постійний контроль, спрямований на захист економіки держави та запобігання порушенням митного та податкового законодавства.

Пост-аудитна контрольна перевірка здійснюється федеральною митною інституцією Німеччини за такими індикаторами:

- перевірка правильності розрахунку митної вартості товарів і транспортних засобів, які були випущені у вільний обіг на митній території Німеччини;
- ідентифікація кодів товарів і транспортних засобів;

- особливості визначення країни походження товарів і транспортних засобів;
- застосування специфічних видів мит;
- правильність і обґрунтованість використання нетарифних інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та інші аспекти.

Контрольні митні процедури проводяться безособово Центральним бюро аналізу ризиків, яке є частиною ZORA — Головного митного управління Федеративної Республіки Німеччина. Цифровізація митного контролю в Німеччині реалізована через автоматизовану інформаційно-аналітичну систему RIKO, що використовується на всіх етапах митного контролю та пост-аудиту.

Автоматизація митних процесів і використання сучасних технологій значно прискорюють обробку товарів, спрощують контроль під час оформлення, зменшують вплив людського фактора та знижують ризики корупції.

До ключових процесів автоматизації та електронного декларування, що впроваджуються на митниці України, належать:

- автоматизована обробка митних декларацій;
- електронний аналіз бухгалтерських виписок підприємств;
- оформлення дозволів, таких як на переробку товарів, в електронному форматі;
- внесення змін до митних декларацій через електронне декларування;
- автоматичне визначення обсягу та кількості митних процедур на основі аналізу ризиків;
- автоматизоване митне оформлення та випуск товарів.

Впровадження "Електронної митниці" – це не просто модна тенденція, а нагальна потреба для розвитку митних систем у всьому світі. Для ефективної роботи митниці необхідно розробити та впровадити нові електронні інформаційні системи та моделі, особливо в контексті міжнародної електронної комерції, які будуть сумісні з системами інших країн.

Електронне декларування передбачає використання цифрових митних декларацій, завірених електронним підписом, а також інших електронних

документів чи їхніх окремих реквізитів відповідно до законодавчих вимог (Митна енциклопедія, 2019, с. 185).

Електронна митниця – це сучасне рішення, що інтегрує інформаційні системи різних країн для спрощення та прискорення міжнародної торгівлі. Вона дозволяє автоматизувати процеси експортно-імпортного контролю та транзиту, забезпечуючи швидкий обмін інформацією між усіма зацікавленими сторонами. Ефективність електронної митниці підтверджується тим, що митне оформлення часто завершується до фізичного перетину кордону. Митний контроль, як частина державного фінансового контролю, відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стабільності та захисті національних інтересів.

Однією з нагальних проблем є недосконалість митного законодавства, зокрема відсутність нормативно-правових актів, що регулюють окремі аспекти митного контролю після випуску товарів. Єдиним ефективним способом її вирішення є ухвалення нових нормативно-правових документів, які усунуть наявні прогалини в законодавстві.

До основних орієнтирів розвитку митного пост-аудиту та вдосконалення митного контролю в Україні можна віднести такі:

1) Нормативно-правовий орієнтир, що передбачає необхідність законодавчого визначення терміну «митний пост-аудит» як окремої форми митного контролю, яка здійснюється після випуску товарів і транспортних засобів у вільний обіг на митній території України.

2) Техніко-методологічний орієнтир, який дозволить чітко охарактеризувати техніку, порядок та особливості проведення пост-аудитних перевірок у митній сфері. Це також сприятиме формуванню методики та технологічних схем таких перевірок, визначенню повноважень окремих суб'єктів митної служби, а також координації всіх зацікавлених учасників державного фінансового контролю.

3) Фіскальний орієнтир, що полягає у встановленні чітких бюджетних параметрів для проведення митного пост-аудиту, з акцентом на пріоритет фіскального результату, який включає додаткові нарахування основних митних платежів (податок на додану вартість, акциз тощо).

4) Функціонально-організаційний орієнтир передбачає формування структурних територіальних підрозділів Державної митної служби України з 39 чітко визначеними повноваженнями для проведення перевірок у рамках митного поста аудиту.

5) Комунікативно-інформаційний орієнтир має на меті налагодження комплексної інформаційної взаємодії з усіма учасниками митних правовідносин, включаючи суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, громадян, підрозділи інших контролюючих та державних інституцій, а також громадські організації.

6) Посадово-кадровий орієнтир полягає у створенні ефективного навчально-методичного механізму для підготовки фахівців, які здійснюватимуть митний пост аудит, а також у підвищенні кваліфікації працівників митних органів у проведенні зазначених перевірок.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було визначено, що митний контроль є ключовим інструментом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який забезпечує дотримання митного законодавства, захист національних економічних інтересів, недопущення порушень при переміщенні товарів через митний кордон та зміцнення економічної безпеки держави. Теоретичні засади митного контролю ґрунтуються як на національному, так і міжнародному законодавстві, що забезпечує правову основу його реалізації. Митний контроль виконує низку важливих функцій – фіскальну, захисну, протекціоністську, інформаційну та правоохоронну – реалізація яких потребує взаємодії між митними органами та іншими державними інституціями.

Проведене дослідження показало, що сучасна система митного контролю в Україні перебуває на етапі трансформації, зумовленої як внутрішніми викликами, пов'язаними з війною та економічною нестабільністю, так і зовнішніми чинниками, зокрема зобов'язаннями України перед міжнародними партнерами в межах курсу на євроінтеграцію. Історичний аналіз становлення митного контролю продемонстрував еволюцію від локальних фіскальних практик до комплексної державної системи, інтегрованої у міжнародний правовий простір. Законодавча база митного регулювання в Україні сформована на основі Конституції, Митного кодексу та міжнародних угод, що регламентують порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.

Аналіз ефективності митного контролю засвідчив, що протягом останніх років спостерігається позитивна динаміка в частині цифровізації митних процедур, зокрема впровадження електронного декларування, автоматизованих систем управління ризиками та скорочення часу оформлення товарів. Водночас показники фіскальної ефективності митниці залишаються нерівномірними, а частка митних надходжень у загальних доходах бюджету має тенденцію до зниження. Нестабільність надходжень від митних платежів, зростання обсягів митних

правопорушень, а також зменшення кількості митних декларацій свідчать про наявність системних проблем, які потребують усунення. Особливої уваги потребують питання боротьби з контрабандою, прозорості процедур та удосконалення контролю у зоні ризику.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що ефективність митного контролю прямо впливає на економічну безпеку України. Саме через систему митного контролю здійснюється виявлення потенційних загроз, запобігання незаконному обігу товарів, забезпечення виконання фіскальних функцій та реалізація зовнішньоекономічної політики держави. Враховуючи сучасні виклики, ключовими напрямками удосконалення митного контролю мають стати поглиблення інтеграції з європейською митною системою, модернізація інфраструктури, підвищення рівня підготовки персоналу, посилення контролю на кордоні та подальша цифровізація митних процедур.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх застосування під час розробки державної політики у сфері митного регулювання, оптимізації роботи митних органів та забезпечення належного функціонування системи митного контролю. Упровадження запропонованих у роботі рекомендацій сприятиме зміцненню інституційної спроможності митниці, підвищенню рівня довіри з боку бізнесу та міжнародних партнерів, а також забезпеченню стійкого економічного розвитку України в умовах глобальних і внутрішніх загроз.

Отже, у кваліфікаційній роботі досягнуто поставлену мету та виконано визначені у вступі завдання. Дослідження має як теоретичну цінність, так і прикладне значення, а його результати можуть слугувати основою для подальших наукових розвідок і практичного вдосконалення митної системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гребельник О. П. Основи митної справи: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 600 с.
2. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа: підручник. Київ: Професіонал, 2010. 320 с.
3. Коломієць Г. Б. Митна безпека держави: сучасні виклики та стратегічні напрями вдосконалення. Modeling the development of the economic systems. 2024. № 1. С. 250–256.
4. Пашко П. В. Європейський досвід митного адміністрування та перспективи його застосування в Україні. Вісник фінансів ім. В. Федосова. 2023. № 2. С. 32–37.
5. Пашко П. В. (ред.) Основи митної справи в Україні: підручник. Київ: Знання, 2008. 651 с.
6. Руденко О. Г. Інституційна модернізація митної служби України: виклики та шляхи їх подолання. Фінанси України. 2022. № 7. С. 60–66.
7. Шевченко І. С. Цифровізація митного контролю в Україні: ризики та можливості. Наукові праці НФаУ. 2023. № 2. С. 28–34.
8. Захожай К. В., Рудик Н. В., Сивульська Н. М., [та ін.] Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди. Проблеми економіки. 2024. № 1. С. 112–120.
9. Соціальна відповідальність: навч. посіб. / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.]; за заг. ред. А. М. Колота. Київ: КНЕУ, 2015. 519 с.
10. Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності: колективна монографія. Київ: НІСД, 2023.
11. Логістика України під час війни: виклики та перспективи. Київ: Міністерство інфраструктури України, 2023.
12. Індекс ефективності логістики: результати для України. Світовий банк, 2022.

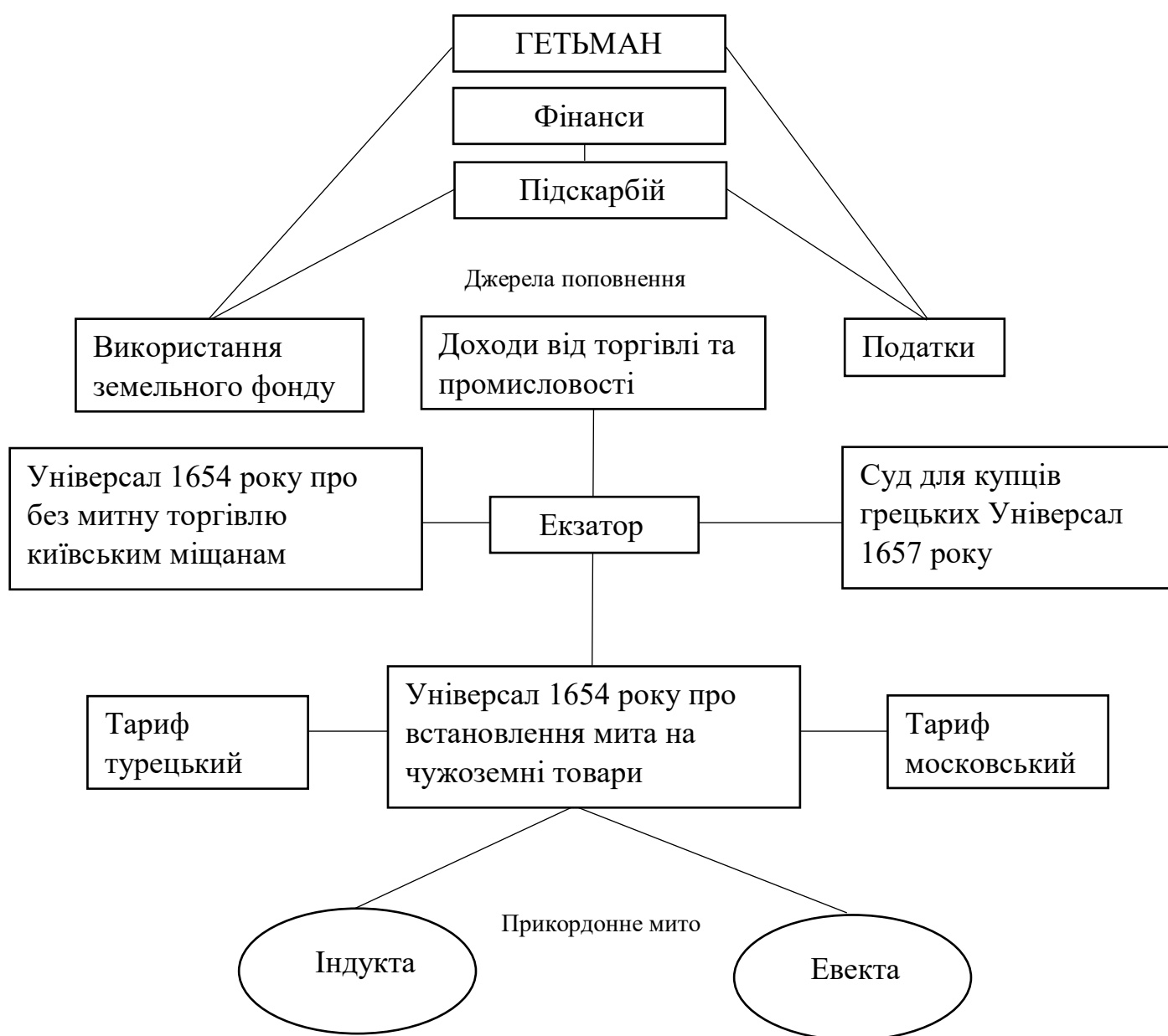
13. Інформація щодо застосування Україною антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів. Київ: Міністерство економіки України.
14. Галько С. В. Система митного контролю України: напрями вдосконалення. Вісник фінансів. 2022. № 4. С. 45–50.
15. Горбачук В. М. Оптимізація процесів митного регулювання в умовах євроінтеграції. Економіка і держава. 2023. № 3. С. 58–64.
16. Смоляр Л. М. Формування митної політики України в умовах глобальних викликів. Економіка і суспільство. 2023. № 60. С. 99–105.
17. Шуляк Н. В. Ефективність фіскальної функції митної служби у воєнний період. Економіка і держава. 2023. № 12. С. 92–96.
18. Ярошенко К. М. Роль митного аудиту в системі сучасного контролю. Вісник фінансів ім. В. Федосова. 2023. № 3. С. 51–57.
19. Терещенко С. С. Контрольна функція митниці у забезпеченні національної безпеки. Вісник фінансів ім. В. Федосова. 2024. № 1. С. 77–83.
20. Тимошенко Н., Дідик О., Смоляр Л. Митна політика України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 61.
21. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
22. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 50. Ст. 564.
23. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 29. Ст. 377.
24. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 351.
25. Аналітичний звіт за результатами моніторингу митної вартості товарів. Державна митна служба України. Київ, 2023.
26. Аналітичний звіт щодо боротьби з митними правопорушеннями за 2021–2023 роки. ДМСУ. Київ, 2023.
27. Боротьба з корупцією на митниці: результати соц. дослідження. Європейська Бізнес Асоціація. Київ, 2023.

28. Моніторинг часу очікування на митних постах. ДМСУ. Київ, 2023.
29. Звіт про результати аудиту ефективності функціонування системи управління ризиками у діяльності митних органів. Рахункова палата України. Київ, 2023.
30. Звіти про діяльність Державної митної служби України за 2018–2023 роки.
31. Звітність про виконання Державного бюджету України за 2018–2023 роки. Державна казначейська служба України.
32. Зовнішня торгівля України: статист. збірник. Держстат України. Київ, 2022. 156 с.
33. Про результати спрощення митних процедур для товарів критичного імпорту в умовах воєнного стану. Кабінет Міністрів України. Київ, 2023.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Рисунок А.1 - Структура митної служби Гетьманщини часів Богдана Хмельницького

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Zahoruichenko-KBR_plagiat

Автор

Науковий керівник / Експерт

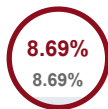
Загоруйченко Дарина Сергіївна доцент, доцент кафедри фінансів ім. Віктора Федосова Тищенко Дмитро Олександрович

підрозділ

кафедра фінансів імені Віктора Федосова

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

12950

Кількість слів

КЦ

102579

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		83

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49363/1/Vovk%20V.I.%20FMSm-21.pdf	66 0.51 %
2	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/affb0d0a-4967-4ee6-bee0-68a39708519b/download	44 0.34 %
3	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49363/1/Vovk%20V.I.%20FMSm-21.pdf	39 0.30 %
4	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49363/1/Vovk%20V.I.%20FMSm-21.pdf	36 0.28 %
5	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/affb0d0a-4967-4ee6-bee0-68a39708519b/download	30 0.23 %

6	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/3a1bd32d-c319-4a2f-9590-aef15fb00aab/download	27 0.21 %
7	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49363/1/Vovk%20V.I.%20FMSm-21.pdf	27 0.21 %
8	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49363/1/Vovk%20V.I.%20FMSm-21.pdf	23 0.18 %
9	https://naub.ua.edu.ua/mytne-rehulyuvannya-osoblyvosti-diyalnosti-mytnyh-orhaniv-v-ukrajini-ta-v-zarubizhnyh-krajinah/	22 0.17 %
10	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49363/1/Vovk%20V.I.%20FMSm-21.pdf	20 0.15 %

з бази даних RefBooks (0.13 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
джерело: Paperity		
1	Customs Regulation in Ukraine in the Prewar and in the Wartime Periods Syvulska Nataliia M. ,Zakhozhay Kostyantyn V., Rudyk Nataliia V.;	12 (2) 0.09 %
2	The fiscal function of the customs authorities of Ukraine in the conditions of the legal regime of martial state: analysis of the problems in the context of the decisions of the higher government bodies Ю. В. Машика;	5 (1) 0.04 %

з домашньої бази даних (0.53 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	МИТНИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ 3/29/2017 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (відділ координації та моніторингу періодичних фахових видань)	21 (3) 0.16 %
2	HolovchenkoK-plagiat 6/2/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	19 (2) 0.15 %
3	KhomaO-plagiat 11/29/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	12 (2) 0.09 %
4	Gnoyanko-plag 6/4/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	11 (1) 0.08 %
5	VoronovskaD-plagiat 5/30/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	5 (1) 0.04 %

з програми обміну базами даних (0.97 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	ФМВ_2024_292_НаконечнаЮО 11/25/2024 Ukrainian national aviation university (ФМВ Кафедра міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму)	52 (7) 0.40 %

2	КР.072.Мельник М.2024.д. 11/18/2024 Ieonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law (Ieonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)	17 (3) 0.13 %
3	281_ПУ_Яценко_Антон 12/31/2024 University of Customs and Finance (University of Customs and Finance)	17 (3) 0.13 %
4	Удосконалення системи управління митними ризиками 11/15/2023 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	15 (3) 0.12 %
5	281_ПУ_Дрозд 1/6/2025 University of Customs and Finance (University of Customs and Finance)	13 (1) 0.10 %
6	Кудря_маг 6/16/2024 Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy)	11 (1) 0.08 %

з Інтернету (7.07 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49363/1/Vovk%20V.I.%20FMSm-21.pdf	317 (19) 2.45 %
2	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/3a1bd32d-c319-4a2f-9590-aef15fb00aab/download	158 (11) 1.22 %
3	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/affb0d0a-4967-4ee6-bee0-68a39708519b/download	74 (2) 0.57 %
4	https://naub.ua.edu.ua/mytne-rehulyuvannya-osoblyvosti-diyalnosti-mytnyh-orhaniv-v-ukrajini-ta-v-zarubizhnyh-krajinah/	53 (4) 0.41 %
5	https://vdocuments.mx/oe-oe-lutsk-ntucomuasitesdefaultfilesmitnepravo.html	39 (4) 0.30 %
6	http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/4862/1/Mytna_polityka.pdf	37 (4) 0.29 %
7	https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/02/Zbirnyk_Mytn.4.04.2017.pdf	31 (5) 0.24 %
8	https://subj.ukr-lit.com/mitna-sprava-dubinina-a-a-rozdil-1-zagalni-polozhennya-mitno%D1%97-spravi/	29 (2) 0.22 %
9	http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/1436/1/Karpiv_Igor_FMO_51.pdf	23 (4) 0.18 %
10	https://thelib.info/marketing/2674975-ponyattya-mitnogo-kontrolju-ta-osnovni-formi-jogo-zdiysnennya/	22 (2) 0.17 %
11	https://library.nusta.edu.ua/depositary/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%9D%D0%9D%D0%86%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%D0%9C%D0%A0%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%A3%D0%BA%D1%80_076_2022.pdf	21 (3) 0.16 %
12	https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=866272	20 (2) 0.15 %
13	https://en.ppt-online.org/847174	19 (2) 0.15 %
14	https://telegra.ph/Ponyattya-pravoohoronnih-organ%D1%96v---Gosudarstvo-i-pravo-referat-09-29	17 (2) 0.13 %
15	https://knigi.studio/pravo-ukrajini-mitne/12printsipi-zdiysnennya-derjavnoji-mitnoji-74222.html	17 (1) 0.13 %

16	http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%8E%D1%80_%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2_%E2%84%961-210-11_2018.pdf	13 (2) 0.10 %
17	https://studopedia.su/6_25262_subiekti-publichnoi-administratsii-v-mitniy-spravi.html	11 (2) 0.08 %
18	http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf	10 (1) 0.08 %
19	http://eprints.kname.edu.ua/45629/1/2016%20164%D0%9B%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf	5 (1) 0.04 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------